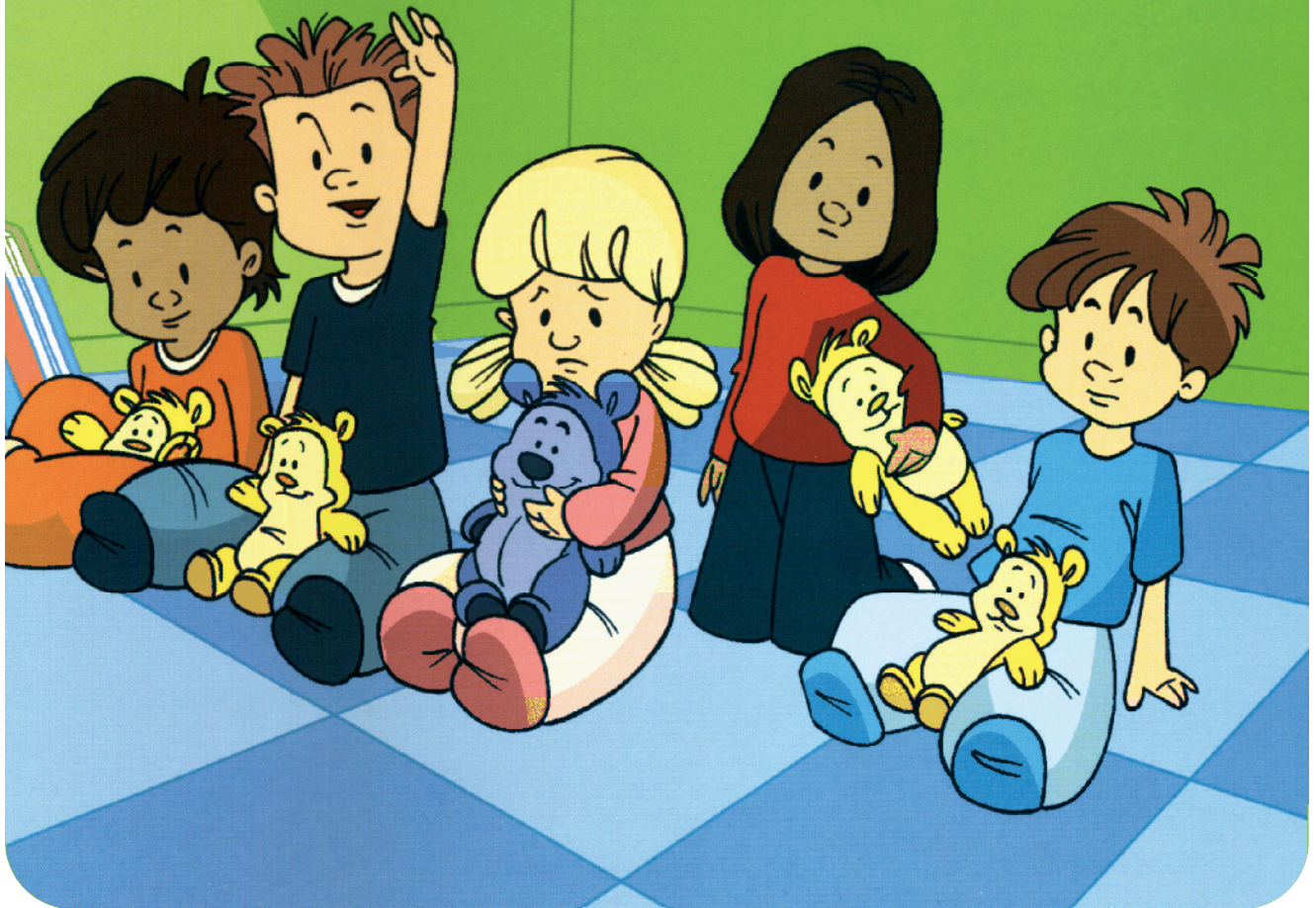

Kiusamisest vabaks

– Meie teeme nii

Sisukord

Lk. 3: SISSEJUHATUS

Lk. 5: MIS ON KIUSAMINE?

Lk. 13: SOTSIAALSED KÄITUMISMUDELID

LK. 19: KARUD

Lk. 21: PROFESSIONAALIST TÄISKASVANU ROLL

Lk. 25: LAPSEVANEMAD KUI KOOSTÖÖPARTNERID

Lk. 27: KONFLIKT

Lk. 29: KIRJANDUSE LOETELU

Sissejuhatus

ORGANISATSIONI RED BARNET – PÄÄSTA LAPS LASTEAIJA- JA ALGKLASSIPROGRAMM

Alates 2007. aastast juhib organisatsioon Red Barnet lasteaiades ja algklassides ennetavat kiusamisvastast programmi „Kiusamisest vabaks“, milles keskendutakse 3–8aastastele lastele. Projektis osalevad ka koguhoodused Gentofte, Kolding ja Århus. Enamasti on kiusamisvastased tegevused suunatud koolidele, kuid parema, positiivsema ja sõbralikuma koolikeskkonna saavutamiseks on võimalik tegutseda juba varem.

EESMÄRGID

Tähtis on, et laste vahel tekiks üksteist arvestav ja kaasav kultuur. Lasteaias loodud head suhted laste vahel peaksid kanduma koolikeskkonda. Lasteaiast kooli minnes peaks mudilastel olema pagas, mille abil saada hakkama klassiruumi eriliste sotsiaalsete suhetega.

Kiusamisvastase programmi põhipunktid

- Täiskasvanud vastutavad laste seas toimunud kiusamise eest
- Ennetusstrateegiad
- Valmisolekstrateegiad
- Kiusamisvastase töö uus sihtgrupp – kiusamise pealtnähtajad
- Lastekoosluste areng, mida iseloomustab sallivus, austus, hoolivus ja julgus

4 PÕHIVÄÄRTUST

Kiusamisvastane programm põhineb 4 inimlikul väärtusel, milleks on sallivus, austus, hoolivus ja julgus. Osalevad lasteaiad ja koolid sõnastavad ise, mida need väärtused tähendavad lastevahelises igapäevaelus, täiskasvanute vahel ning laste ja täiskasvanute vahel.

SÕBER KARU

Kampaania sümboliks olev mängukaru (buddybear) pärineb Austraalia organisatsioonilt The Alannah and Madeline Foundation. Mängukarud on igihaljad läbi põlvkondade ning üle maailma paljudes erinevates kultuurides. Mängukaru sümboliseerib turvalisuse, helluse ja sõpruse tunnet ning seostub lasteaija- ja koolilastele üksteisest hoolimisega. Suurt mängukaru saab kordamööda laenuks

koju kaasa võtta. Väikesed karud on laste enda omad. Suur sõber suurematele lastele, väike sõber väiksematele.

SOTSIAALSED KÄITUMISMUDELID

Kiusamisvastast programmi teostatakse terve rea sotsiaalsete käitumismudelite ülesehitamise abil, mille eesmärgiks on ühtsustunde tugevdamine laste vahel. Nendest headest käitumismudelitest peaks saama kultuuri kandev käitumismudel, mis võetakse endaga kaasa kooli, kui lapsed oma õpinguid alustavad.

Tegemist on pilootprojektiga ja sotsiaalsed käitumismudelid on formuleeritud nii, et lapsed, pedagoogid ja lastevanemad on selles projektis osalised.

SIHTGRUPID

Kiusamisvastasel programmil on kolm sihtgruppi:

1. Lastega töötavad professionaalid, keda inspireeritakse ja juhendatakse sotsiaalsete käitumismudelite ülesehitamisel. Pedagoogiline personal toimib rollimudelite ja inspireerijatena.
2. Lastevanemad, keda innustatakse projekti tegevusi toetama.
3. Lapsed. Kogu lastegrupi aktiveerimine, kaasa arvatud passiivsed pealtnähtajad, kes moodustavad tähtsa osa tõrjumismudelidest.

KOEVER

Iga projektiga seotud lasteasutus saab kiusamisvastase programmi tööriistakohvri, milles on programmi tutvustav film täiskasvanutele, pehmekaaneline taskuformaadis voldik nõuannetega lastevanematele, erialane brošüür sotsiaalsetest käitumismudelitest ja kiusamisest, juhendmaterjalid massaažist, vestluskaardid, mängukarud, pixi raamatud, postkaardid ja kleebised.

JUHENDAJATE VÄLJAÕPE

Lastega tegelevatel inimestel tekib igapäevatoos palju küsimusi ja dilemmasid. Sellepärast pakub Red Barnet lasteasutuste võtmeisikutele juhendajate väljaõpet.

Juhendajate koolituse eesmärgiks on projekti ja kohvri kui pedagoogilise tööriista esitlemine ning kiusamise kohta teabe edastamine, samuti koostöö arendamine projekti 3 sihtgrupi, pedagoogilise personali, lastevanemate ja laste vahel.

LUGEMISJUHEND

Defineerime kiusamise mõistet, kummutame erinevad müüdid ning vastame muuhulgas küsimusele, kas lasteaias esineb kiusamist. Samas anname juhtnööre vestluseks tõrjutud lastega.

Peatükis 3 kirjeldame kahteist erinevat sotsiaalset käitumismudelit, mida asutused võivad edasi arendada või olemasolevate käitumismudelitega lõimida, abiks pedagoogilised tööriistad – mängukarud ja vestluskaardid.

Mängukarusid, mis on nii projekti sümboliks, kui ka põhiväärtuste kandjateks, kirjeldatakse peatükis 4.

Lisaks käsitletakse lasteasutuste ja täiskasvanute professionaalset rolli, lastevanemate koostööd, konfliktolukordi ning põhilisi erinevusi konflikti ja kiusamise vahel.

Seda brošüüri saab kasutada ka teatmikuna, leides vastuseid oma küsimustele või tehes kokkuvõtteid näiteks „Sotsiaalsetest käitumismudelitest“.

Mis on kiusamine?

PEDAGOOGIDE TSITAATE KIUSAMISE KOHTA

Poiste kiusamine võib väljenduda erineval moel, näiteks: „Sul ei ole täna korralikke autosid kaasas!” kasutatakse sellise poisi vastu, kes soovib mängida poistega, kes ei taha temaga koos olla.

„Kiusamisvastane tegevus peaks meie kultuuris olema järjepidev. See puudutab põhihoiakuid, sotsiaalseid mängureegleid, asjade käsikäes tegemist – me oleme ühes meeskonnas. Keel e üksteisega korralikult rääkimine on samuti meie töö tähtis osa. Näiteks on meil siin üks rühm poisse, kes räägivad üksteisega väga inetult. Oma selge jutu tulemusena oleme saavutanud selle, et nad ei räägi üksteisega inetult siin lasteasutuses. On tähtis, et täiskasvanud oleksid oma jutus selged!” räägib üks meessoost pedagoog. Siinkohal tuleb toonitada, et inetult rääkimine ei ole iseenesest veel kiusamine.

„Tüdrukute kiusamine toimub lasteaias erinevalt. Tüdrukud tõrjuvad üksteist mängudest välja või annavad süstemaatiliselt mõnele tüdrukule mõne kindla, näiteks koera rolli, samas kui kõik teised on printsessid. Väljavalitud lapsed saavad rollid, mis ei ole nende endi vaba valik, samal ajal domineerivad lapsed saavad rollid, mis nad on ise endale valinud.” Siin on tähtis teha vahet, kas keegi on pidanud leppima teiste antud rolliga, kuna ta on mängu hilinenud, või on pigem tegemist madalama staatusega rollide süstemaatilise jagamisega lastele, kes on kiusamiseks välja valitud.

Mathias ja Frederik räägivad klassis juttu.

Mathias: „Pagan küll, me peaks neile kiusajatele lihtsalt ütleva, et nad ei tohi meiega koos olla ja me peaksime seda ütleva väga palju kordi ja kaua aega. Siis näevad nad ise, kui kurvaks see teeb.”

Frederik: „Ei, ma ei arva, et me peaksime nii tegema, sest siis oleme ju meie ise kiusajad.”

KAS KIUSAMIST TULEB ETTE KA LASTEAIALASTE VAHEL?

Ilmumine on sotsiaalne olend ja meie loomus käsib meil olla osa mõnest seltskonnast.

Laps sotsialiseerub samaealiste seltskonnas ning õpib otsustavaid sotsiaalseid pädevusi ja vastavaid „liikluseeskirju”, et suunduda täiskasvanuella. Kui lapselt võetakse võimalus oma kohale seltskonnas, mõjutab see lapse elu mitte ainult lasteasutuses, vaid kõikides last puudutavates valdkondades. Elu kiusamisega on lapse jaoks halb elu. Koolis õpitakse, et sa kuulud kollektiivi ühiskonnas, kus on palju individuaalseid väärtusi. Või kurvem variant – sa ei kuulu kollektiivi.

Kiusamist puudutav osa selles brošüüris põhineb eelkõige koolist saadud teadmistel ja kogemustel. Seda seetõttu, et kiusamine leiab aset peamiselt koolis ja seda kõige enam keskastmes, 4. – 7. klassis. Siiski leidub kiusamist ka algklassides ja lõpuklassides. Kuid kas kiusamist esineb ka söömes ja lasteaias? Sellele ei ole kerge vastata. Ühest küljest ei saa kiusamine toimuda sellistel sotsiaalsetel aladel, kuna nii väikesed lapsed ei suuda veel süstematiseerida tagakiusamist ja tõrjumist e neil ei ole veel süstemaatilist tegevuste mustrit. Seega ei ole lapsed võimelised struktureerima tõrjumiskäitumist, mis iseloomustab kiusamist traditsioonilise arusaama kohaselt.

Teisalt räägivad koolilapsed lasteaiast kiusamisest. Näiteks Oliver mäletab selgelt, et poisterühm ei võtnud teda kunagi endi sekka, kui tal ei olnud „õiget” mänguasja kaasas. Kõige värskem ja populaarsem mänguasi oli sissepääsupiletiks poistegrupi mängu, kuid seda Oliveril ei olnud.

Ka Amanda mäletab, kuidas teda ei võetud kunagi „Ema, isa ja lapse”-mängu, kui ta just ei leppinud Emilie rollijaotusega, mis tähendas, et Amanda pidi alati olema koer. „Ja mitte keegi ei öelnud mitte kunagi Emiliele sõnagi. Mõnikord ma vihastasin ja läksin oma teed, ent teised korrad leppisin olukorraga, sest ma tahtsin nii väga kellegagi mängida.”

Peame rõhutama, et meil on ülimalt piiratud teadmised just selles valdkonnas. Seepärast on antud projekt ainulaadne. Projekti põhiülesanne on valgustada mõningaid hämaraid valdkondi lasteaias, kus kiusamine on alles alguses. Kuidas saame neile algetele

„Me ei ole vaenlased, me oleme lihtsalt pahased sõbrad”
Louise, 5 aastane

tähelepanu juhtida ning asendada lastekoostega, millele on iseloomulik sallivus, ausus, hoolivus ja julgus?

NARRIMINE NALJA PÄRAST JA NARRIMINE TÖSISELT

Kui kõneleme kiusamismudelitest lasteaias, võiksime kasutada mõisteid, millest 3–6aastased lapsed aru saavad. „Narriti nalja pärast” ja „narriti tõsiselt” on väljendid, mida lapsed on kogenud ja üle elanud oma mängus või organiseeritud tegevustes, näiteks jalutus-käikudel, söögilauas, sünnipäevadel jne.

Kui narritakse tõsiselt, siis teeb see lapse kurvaks. Nalja pärast narrimine teeb lapsel tuju heaks.

Samal moel on mõttekas kasutada väljendeid „narrimine tõsiselt” ja „narrimine nalja pärast” juhul, kui täiskasvanud ja lapsed peavad omavahel kõnelema negatiivsetest tegudest lasterühmas ja erinevatest moodustest nende peatamiseks. Kohvis olevaid vestluskaarte on võimalik kasutada nn lastekoosolekutel.

KIUSAMISTE ARV

Taani koolides esinevate kiusamiste statistika kohta saab infot www.redbarnet.dk

Kiusamises ei saa süüdistada halbu lapsi, vaid halbu käitumismudeleid, millel lastakse välja kujuneda. Kui me vaatleme koolilapsi, märkame soolisi erinevusi kiusamisviisides. Poiste kiusamisviisiks on füüsiline tagakiusamine, näiteks löömine või peksmine, mis on oma iseloomult väga silmnähtav. Tüdrukute kiusamisviis on aga vähem nähtav – tõrjumine ja ignoreerimine, tagarääkimine, näomiimika jne. Paljud täiskasvanud hoiavad kinni ekslikust müüdist, et tüdrukute kiusamine on kurjem kui poiste oma, sest „poiste erimeelsused on rusikavõitluses lahendatud ja asi seega lahendatud”. Selline müüt tuleb siinkohal kummutada. Poiste kiusamine ei ole eluterve rusikavõitlusega lahendatud. Kiusamine on mudel, mis toimub jätkuvalt ning nii poiste kui tüdrukute kiusamise tulemuseks on üksildased ja õnnetud lapsed, kes hakkavad ekslikult arvamata, et neil on midagi viga.

Samas on ka lapsi, kes pendeldavad nende kahe kiusamisviisi vahel ning suudavad samaaegselt nii taga kiusata kui teisi tõrjuda.

KAHTLEMINE TEKITAB LASTEGA TÖÖTAVATES TÄISKASVANUTES ASJA TÕSIDUSE VÄHENDAMIST VÕI ÜLE REAGEERIMIST

Kiusamist iseloomustab järjepidev süstemaatilisus. Kiusamist võib kujutada nõõril olevate pärlitena. Iga pärl on mõni negatiivne tegu, mis esineb süstemaatiliselt. Täiskasvanul võib tekkida kahtlus, kas üks kiusamisolukord lastegrupis on süstemaatiline e väljendab kiusamismudelit. Seega kerkib esile dilemma, kas vähendada juhtunu tõsidust või ignoreerida tõsist juhtumit, kas üle reageerida ning dramatiseerida võib-olla hoopis tavalist konflikti.

PEALTVAATAJAD – PASSIIVSED KIUSAJAD

Peaaegu kõikidel koolilastel on rääkida kiusamise kohta mõni lugu. Nad on seda kas näinud või osalenud aktiivselt mõnes väljatõrjumismudelil. Kiusamine toimub sageli sellistes gruppides, mille sotsiaalset kliimat iseloomustab puudulik ühtekuuluvustunne ning kus peetakse normaalseks negatiivse varjundiga väärtusi.

Uuringust ilmnes, et kui klassis kedagi kiusatakse, asub suurem osa lapsi pealtvaataja positsioonile. Seega nad ei osale otseselt ja aktiivselt tõrjumismehhanismides, kuid passiivsus ja tegutsemisest hoidumine saavad üheks kiusamismudeli osaks. Sekkumise puudumine toimib kiusamise aksepteerimise ja õigustamisena. Nii muudavad pealtvaatajad kiusamise võimalikuks ning seepärast nimetatakse kiusamise pealtvaatamist passiivseks kiusamiseks.

Samal ajal, nagu kontrastina, on kõige tõhusam abi, mida laps võib saada, mõne koolikaaslase abikäsi.

(Allikas: Børnerådet 1999)

See kontrast on projekti „Kiusamisest vabaks” keskmes ning kuulub verstaapostina kõikidesse tegevustesse, et esitada väljatõrjute laste ja täiskasvanute passiivsusele

Kiusamine – definitsioon

Kiusamine on ühe isiku süstemaatiline tagakiusamine või eiramine grupi poolt paigas, kus antud isik on „sunnitud“ olema.

(Allikas: Helle Rabøl Hansen, 2003)

teise inimese kiusamist nähes.

Keskendumine nähtusele „passiivne pealtvaataja“ (the passive bystander) on võetud Austraalias korraldatud koolikeskkonna uuringutest, praktikast ning nende kogemustest, kus saavutati positiivseid tulemusi, juurutades väärtustel põhinevaid tegevusi kogu õpilasgrupile.

Kaasajooksikute ja kiusamise pealtvaatajate gruppi kuuluvad lapsed on teadlikud korduvatest negatiivsetest tegudest. Seepärast on lastel tarvis teada, millal peaks karmilt tegevusse asuma ja kuidas kiusamismaastikul orienteeruda. Dan Olweus kirjeldab pealtvaatajaid passiivsete kiusajatena, kuna nad ei sekku kiusamisse ja õigustavad seda niiviisi. Paljud kiusamise ohvrid räägivad, et „terve klass kiusab mind, sest keegi ei ütle kiusajatele midagi!“

Kuidas saada lapsed rääkima negatiivsetest tegudest? Mõnikord ütlevad lapsed, et nad ei taha kituda, kui soovitakse neil mõne täiskasvanu poole pöörduda ja negatiivsetest juhtumitest rääkida. Kui täiskasvanud selgitavad lastele korduvalt, et tegu pole käebamisega, vaid heateoga lapsele, kellest on kahju e reageerimine ebaõiglusele, muutub passiivne pealtvaatajakultuur aktiivseteks sekkujateks. Lapsi, kes sekkuvad ning muutuvad kaitsjateks ja headeks sõpradeks, tuleb selgesõnaliselt ja kuuldavalt kiita terve lasterühma ees. Sellest tuleb võimaluse korral rääkida nii vastavas olukorras kui nn lastekoosolekutel. Nii saab sellest positiivne käitumine, mida tasustatakse ning nõnda lasterühma juurdub.

KOHUSTAV SÕPRUS

Kiusamise definitsioon ütleb, et kiusamine toimub paigas, kus laps on „sunnitud“ viibima. Niisiis tingib kohustuse ulatus kiusamisele tüüpilised jooned vastavas grupis. Nii kool kui lasteaed on kohad, kus lapsed peavad gruppides mingi kindla aja viibima. Koolikohustuse tõttu saavutab kiusamine oma kõrgpunkti just õppeasutustes. Ka hivi-tegevuse raames esineb kiusamist, kuid siin on lastel suurem valikuvabadus, kellega koos olla ning võimalus oma tagakiusajatest pääseda on parem kui koolis.

Kui täiskasvanud selgitavad ja töötavad selle nimel, et igas lastegrupis eksisteeriks kohustav sõprus, aitab see kaasa kiusamise taltutamisele. See ei tähenda, et lapsi peaks sundima omavahel sõbrustama, kuid alati saab olla hea kaaslane. Et lapsed võtaksid säärase väärtushinnangu omaks ja käituksid selle järgi igapäevaselt, tuleb lastel jõuda arusaamisele, kes on hea sõber.

Mitte igasugune negatiivne käitumine ei ole kiusamine. Siiski ei tohi olukorra tõsidust vähendada, vaid on nõutav, et professionaalid ja lastevanemad toimuvast õigesti aru saaksid ja vastutustundlikul viisil sekkuksid. Kõik frustratsiooni, viha ja jõuetust tekitavad negatiivsed teod ei kujuta endast kiusamist.

- Domineeriv käitumine ei ole veel iseenesest kiusamine. Kui vaatleme laste mängu esinevaid erinevaid rolle, märkame tihti, et mõni kindel laps juhendab asjade käiku, tulles hulga leadele mõtetele, mille üle teised lapsed röömustavad. Seda nimetatakse positiivseks domineerimiseks. Negatiivselt domineeriv laps keskendub aga mängu arengu huvides kellegi mängust kõrvaletõrjumisele. Üheks klassikaliseks näiteks on laste rollimängud, kus vaid erilised väljavalitud teavad „koode“, mis annavad neile võimaluse pääseda mängu.
- Rollid, nagu kuningad ja kuningannad, teenijarahvas ja koer, ei näita iseenesest kiusamist, kui need on liikuvad ja muutuvad. Kui aga rollid on hierarhiliselt kinnistunud, on tegu probleemiga, mis nõuab pedagoogi sekkumist.
- Narrimine ei ole iseenesest veel kiusamine. Enamik lastest ja täiskasvanutest peab narrimist lõbusaks, kuid see sõltub siiski asjaolust, miks ja kuidas narritakse. Narrimist ja nõokimist kasutatakse ka sotsialiseerimiseks ja kasvatamiseks lõbusal moel.

Peame olema terased, et teha vahet nalja pärast narrimisel ja tõsisel narrimisel, millist viimane on märk kiusamismudeli olemasolust lastegruppides. Liiga tihti kuuleme

kiusajate ja kaasajooksikute suust: „See oli ainult nalja pärast!“. Kui näiteks väike Nikolaj ei taha riskeerida enamate repressioonidega, ei jää tal muud üle, kui kehitada õlgu ja jätta poistele õigus. Siin võib aga juhtuda, et täiskasvanud loobuvad edasist tegutsemisest, sest kahtlustus on tagasi lükatud, ning ohvril tuleb üle elada veel solvanguid. Tõeliselt vastutavad kiusamise eest alati lastega töötavad täiskasvanud ja lastevanemad.

- Inetult ütlemine ei ole iseenesest veel kiusamine. Osa lapsi ei hooli inetust ütlemisest. Lapsed, kes on sellise keelekultuuri siseringis, võtavad seda teatud koodkeelena ning selgitavad asjasse kriitiliselt suhtuvatele täiskasvanutele: „See oli ainult nali!“ Kuid väljaspool seda ringi olevad lapsed ütlevad tihti, et see ei ole naljakas. Nüüd on asi tõsine ning inetud sõnad tabavad lapsi valusa hoobina.
- Konflikt ei ole iseenesest veel kiusamine. Tavalist konflikti iseloomustab konkreetne pingeline olukord kahe inimese või grupi vahel, mille tugevused ja nõrkused tervikuna on võrdväärselt jaotunud.

Kiusamisohver ei saa teisele poolele nõu palli tagasi visata. Kiusamise puhul ei ole võimusuhe tasavägine – on tugevamad nõrgema vastu. Konfliktolukorrad võivad lahenduse puudumisel edasi areneda kiusamiseks ning siis toimub grupeerumine, mis on kesken- dunud teise poole süstemaatilisele tõrjumisele või tagakiusamisele.

- Üksikud juhtumid, millega kaasnevad ebameeldivad üleelamised, nagu näiteks sõnaline või füüsiline rünnak, ei ole samane kiusamisega. Kui aga täiskasvanud neid üksikjuhtumeid tõsiselt ei võta, võib neist välja kujuneda kiusamine.

ROLLID KIUAMISMUDELIS

Ohver - lapsed, keda kiusatakse

Kiusajad - lapsed, kes algatavad kiusamist ning kiusavad selleks välja valitud lapsi

Kaasajooksikud ehk kiusamise

assistendid - lapsed, kes lähevad kiusajatega kaasa ning assisteerivad neid erinevates tegevustes

Kiusaja poolehoidjad - lapsed, kes toetavad kiusajaid ja kaasajooksikuid, näiteks naeruga või kiusajale ja kaasajooksikutele õlale patsutamise

Passiivsed pealtvaatajad - lapsed, kes on kiusamise tunnistajad, kuid kes jäävad passiivseks

Kaitsjad - lapsed, kes suudavad oma hirmust võitu saada ning sekkuvad kiusamise peatamiseks aktiivselt

(Thelin'i ja Williamsoni järgi Helle Rabøl Hansen'i väljaandest „Põhiraamat kiusamise vastu“, 2005)

Lapsed võivad erinevates olukordades samastada end mitmete nimetatud rollidega. Näiteks kolmandik kiusajatest võib olla ka ohvrite rühmas, mis võib olla tingitud laste soovist kiusamise abil ohvrirollist välja pääseda. Passiivsed pealtvaatajad on teinekord aga sekkujad.

Nii passiivsed pealtvaatajad kui ka poolehoidjad sageli ei tunne, et nad oleksid kiusamises osalenud. Dialoog täiskasvanutega on otsustava tähtsusega seepärast, et lapsed hakkaksid mõistma oma vastutust.

TÖÖ TULEB SUUNATA GRUPPIDELE

Tõsise kiusamisvastase panuse andmise juures on otsustava tähtsusega töö gruppide ja grupis valitseva kultuuriga. Paljud täiskasvanud tegelevad eraldi kiusajate, kaasajooksikute ja ohvriga ning teevad sellega tõsise vea.

Kogemused näitavad, et kiusamise puhul on viltu grupi väärtushinnangud ning grupi väärtushinnangutega töötades tuleb oma panused suunata pealtvaatajate aktiveerimisele ja kõrvaljooksjatele. Seda on näha terves hulgas riikides saavutatud tõsistest tulemustest, sealhulgas Taanis ja Austraalias.

KIUSAMISE PÕHJUSED

Lapsi käsitlevas maailmas valitseb palju müüte. Näiteks kiusatavad lapsed on teistsugused, teistest markantselt erinevad. Nii see ei ole. Lapsed ise osutavad igavusele, võimule teiste üle, kadedusele, populaarsuse saavutamisele kui kiusamise toimumise põhjustele. Kiusamises on süüdi grupis valitsev madal sallivus ning seda iseloomustab väga õhuke piir „õige“ ja „vale“ vahel. See võimaldab kiusajatel ja kaasajooksikutel seda piiri nihutada nii, et reeglid kehtivad vaid väljavalitud ohvrite kohta või saab neid jooksvalt ümber sõnastada. Niisugust gruppi iseloomustab sallimatus ja kitsad raamid gruppi kuulumisel ning paljud lapsed hoiavad end oma mõtteavaldustes tagasi, et kiusajad neid ei ründaks. „Püütakse nendega, kelle sõna maksab, sarnaneda ja nendega ühel arvamusel olla,“ rääkis 11aastane Katrine.

Kiusamiskultuuris on suur oht, et kui keegi otsustab end kiusamismudelilt välja murda, siis üritatakse teda erineval moel karistada.

Kui grupis puuduvad neid ühendavad väärtushinnangud, võib kiusamine olla lastevaheline siduv tegur.

Ümberpööratult võime klassi, kus kiusamist ei esine, kujutada ette maanteena, kus on palju erinevates suundades radu. Vaatamata lapse identiteedile, väljanägemisele, väljaütlemistele, rollile, omadustele jne, on tal klassis oma koht ja seda respektieritakse. Nii leiab laps loomulikult viisil oma koha teiste hulgas.

Kui mõnda last allpool viisil kiusatakse, ei väljenda see lapse mingit viga, vaid tegu on hoopis grupi vildakate väärtushinnangute ja vähese sallivusega grupis.

- Hüüdnimed, näiteks Pasapeeter ja Persevest
- Ta on pärit Türgist (seal on nad ju tõeliselt imelikud ja primitiivsed)
- Ta ema joob
- Ta haiseb pissi järele
- Ta mängib kogu aeg tarka ja täiskasvanut
- Tal ei ole mobiiltelefoni – ta on vaene

Vähene sallivus ja kitsad raamid gruppi kuulumisel on keerulisemad. On alust arvata, et antud nähtusi tugevdab individualiseeritud konkurentsikultuur koos lastele ja noortele suunatud tugeva meediakujundiga normaalsuse kohta. Ka kitsad raamid täiskasvanute kollektiivides, kus lapsed igapäevaselt liiguvad, jätavad selged jäljed lastevahelisse käitumisse.

Üks väga oluline küsimus on, kui suur sallivus valitseb meie asutuses.

Mis toimub lapsega, kes passiivselt istudes joonistab ning samas teist last tema juuresolekul alandatakse ja solvatakse?

Kui grupis esineb palju negatiivset käitumist, on üheks hästituntud psühholoogiliseks reaktsiooniks salgas üksikisiku südametunnistuspinaade kadumine. Vastutustunne hägustub ning selgub, miks normaalse empaatiavõimega lapsed ikkagi kiusamises osalevad ja on valmis negatiivset käitumismudelit õigustama.

Uuringud on näidanud, et kiusamiskultuuriga gruppide lastel kaob kiusamisohvrite vastu tuntav empaatiavõime ühe aasta jooksul, kui kiusamise vastu ei ole midagi ette võetud. Siiski kuuleme nii lapsi kui täiskasvanuid seletamas, et ohver on kiusamises ise süüdi ning õigustamas ohvri ründamist teatud ellujäämisstrateegiana.

OHVRI REAKTSIOONID

Mõned lapsed reageerivad kiusamisele endasse tõmbumisega, muutuvad nõ nähtamatuks. Nad võivad ära öelda paljudest kutsetest seltskondlikele koosviibimistele, näiteks mängus osalemisele, kuna laps ei usu, et kutsuja temaga tegelikult tahaks koos olla.

Kuidas täiskasvanud saaksid sellise probleemi teket vältida, „süüd“ lapsele asetamata? Lapsed võivad kiusamisele reageerida ründavalt ja saada vihaseks laste peale, kes kuuluvad gruppi. Näiteks võivad nad puhtast ängistustundest teiste mängu rikkuda, öelda inetult ja neid otseselt ärritada. Iseenesest on see täiesti mõistetav reaktsioon, ent kas täiskasvanud suudavad asju selgelt

näha, kui ühed lapsed meid kutsuvad, et me „temaga“ riidleksime.

Kummagi olukorra puhul ei ole haruldane, et kuuleme gruppi kuuluvaid lapsi väitmas, et keegi on oma seltskonda mitte-kuulmise ise põhjustanud. „Me oleme üritanud, aga ta ei taha!“ Pööra tähelepanu sõnadele „meie“ ja „tema“, mis peegeldavad äärmist ebavõrdsust.

MIS HOIAB LAPSI SEKKUMAST?

„Ma kardan, et mind ennast hakatakse kiusama.“

„Ma ei taha oma staatusest ilma jääda. See võib juhtuda, kui ma vahele astun ja nad imestavad, mis mul küll temaga asja on.“

„Ma ei pea vahele astuma – seda võivad täiskasvanud ise teha!“

„Jah, aga mina ju ei kiusa ja ma isegi ei osale kiusamises. Ma olen ju lihtsalt seal.“

„Ma tahaksin vahele astuda, aga ma ei tea, mida ma peaksin tegema.“

Sellised väljaütlemised ei ole ebatavalised, kui täiskasvanud püüavad lapsi julgustada kiusamise peatamiseks vahele astuma. Sellepärast on kasulik end ette valmistada laste negatiivseteks reageeringuteks. On ka lastevanemaid, kelle arvates ei peaks nende laps sekkuma.

KUIDAS OLLA HEA SÕBER, HEA KAASLANE?

Antud küsimus on oluline paljudes olukordades, nii ennetavas tegevuses kui ka konkreetsetes situatsioonides. Siin võivad lapsed ise teha ettepanekuid.

1. Ohvriga suhelda ja üles näidata sümpaatiat.

Näiteks öelda, et sinu arvates olid teised julmad ning küsida, kas ta ei tahaks sinuga mängida.

2. Suhelda ja kaasata vastutavad täiskasvanud - õpetajad, pedagoogid, lapsevanemad.

Näiteks lastelt küsida, kelle juurde nad tahaksid minna, kui mõnda last tõsiselt narritakse. Sellest saab teada, keda lapsed usaldavad.

3. Kiusajatele vastu astuda

Näiteks mängureeglitele, mille loomisel on lapsed ise osalised olnud, võib rasketes olukordades toetuda.

Siin võivad inspireerida lastekoosolekud, vestluskaardid ja pixi raamatud.

Lastevanemad võivad inspiratsiooni saamiseks kasutada pixi raamatuid ja postkaarte.

Pealtvaatajate aktiveerimine on üks tähtsamaid ressursse võitluses kiusamisega. Inspireerida võib lastekirjanduse klassika, näiteks „Pipi Pikksukk“, „Harry Potter“, „Kummi-Tarzan“ või „Keegi nagu Hodder“. Selleks oleme käesolevasse brošüüri lisanud lasteaiaste ja algklassiõpilaste jaoks kirjanduse loetelu.

KIUSATUD LAPSEGA KOOSOLEKU PIDAMISE JUHEND

Ära ütle iialgi:

„Ära hooli sellest!“

Miks: Laps on saanud „sotsiaalse hoobi“, see tähendab, et laps tunneb end niiõelda maatas tehtuna.

„Katsu neid ignoreerida, küll see siis üle läheb!“

Miks: Kogu lapse tähelepanu on suunatud grupile, kuna soov kuuluda just sinna on kõike muud varjutav.

„Sa võiksid ju ka nende sellise ärritamise järele jätta...“

Miks: Tõrjutud lapsed on sellest kurvad ja rõhutud ning võivad välja mõelda negatiivseid asju, et neid nähtaks – see on reaktsioon väljatõrjumisele.

„See on su oma süü – kui sa ei teeks niimoodi...“

Miks: Süüdistamine ei aita ei last ega lasterühma. See ei ole lapse oma süü – mudelit tuleb otsida grupist ja seega tuleb töötada terve grupiga. Lapsed peavad õppima probleeme lahendama, tõrjumata kedagi endi seast välja.

„Kui sa ise asjasse kuidagi oma panuse annaksid, siis...”

Miks: Kui laps on üksildane ja kurb, ei ole ta võimeline mingit panust andma. Teised lapsed ja täiskasvanud peavad teda toetama ja korduvalt enda seltsi kutsuma.

„Ma olen seda sulle mitu korda öelnud... Miks sa nii ei tee?”

Miks: Täiskasvanute nõuanded toimivad laste maailmas harva. Laps võib olla nõ märke külge saanud nii laste kui täiskasvanute poolt ning suhtumine on seetõttu jätkuvalt negatiivne, hoolimata lapse positiivsest hoiakust. Et arendada sallivust, austust, hoolivust ja julgust, peab tööd tegema terve lasterühmaga.

Häid nõuandeid

Kohtu lapsega – leia mõni rahulik koht, kus te saate omavahel rääkida.

Eemalda oma mõtteist pahameeleallikad – näe last tervikuna. Kui last ootab ees hukkamõist või tõrjumine, käitub ta tihti sotsiaalselt kohmakalt ja ebakindlalt. See võib mõjuda otseselt ärritavana.

Professionaalide ülesanne on sellist käitumist läbi näha, lapsele lähedale pääseda ning luua pinnas nii eakaaslaste kui täiskasvanutega turvaliste kogemuste saavutamiseks.

Näe last tervikuna – püüa mõista tingimusi, millest lähtuvalt laps tegutseb. Võta endale aega koosmängu jälgimiseks, et saada vajalikud teadmised selle kohta, kas lapse erilisel sotsiaalsel seisundil on mõned tegelikud põhjused. Probleem on koosmängus, mitte lapses.

Kuula – mitte mingeid supermehe-nõuandeid.

Kuula põhjalikult tervet lugu

– tihti kuuleme seda, mida tahame kuulda.

Esita lapse jutu kohta põhjalikke küsimusi, nii, et ta saaks kõik „maha laadida”.

Ela lapsele kaasa – kuula, alahindamata lapse arusaamist probleemist. Lapsele tema valus kaasa elamine kutsub

vahel esile meie endi valusaid üleelamisi lapsepõlvest.

Kiida last selle eest, et ta oma lugu räägib

– kiida ka kiusamise tunnistajaid, kui nad tulevad ja sellest räägivad. See nõuab, et laps usaldaks täiskasvanut. Kiitus tuleb välja öelda selgelt ning parem, kui seda korrataks lastegrupis, et kõik seda kuuleksid!

Võta süü lapse õlult ära

– selgita, et lapsel endal ei ole midagi viga. Tegemist on negatiivse käitumismudeliga kogu lastegrupis e vähene sallivus.

Kinnita kiusatud lapsele järgnevat:

- et toimunu on täiesti mitteaktsepteeritav
- et kellelgi ei ole õigust kedagi sel moel kohelda
- räägi lapsele, millised mõtted ja tunded võivad inimesel tekkida, kui teda kiusatakse
- et see, mida te näete, on midagi väga tõsist ja et te kavatsete midagi ette võtta, et see enam ei korduks
- et laps peab tulema ja teile rääkima, kui midagi sellist jälle juhtub
- küsi lapselt avatud küsimusi, mis aitaksid tal oma looga järjele saada, näiteks mis toimus, kuidas see kõik algas, kas keegi teine ka midagi tegi või ütles, mida sa siis ütlesid/tegid. Tihti on asjasse segatud palju rohkem inimesi kui need kaks (ohver ja kiusaja), mõnikord terve grupp lapsi.

Ära kasuta küsimust „Miks?” – see paneb lapse kiusamisele selgitusi otsima enda juurest. See lähendab teda süütundele.

Kohtu lapse/ lastega rahulikus õhkkonnas

– lastega rahulikult kohtumine on parimaks lähtepunktiks konfliktide ja kiusamise lahendamisel. Anna natuke aega ärritatud meelte rahunemiseks.

Välidi ohvri otsimist ja kellegi karistamist eesmärgiga teda süüdlaseks teha

– ei ole olemas halbu lapsi, on halvad käitumismudelid grupis. Välidi teiste laste peale vihaseks või agressiivseks muutumist – see ei aita kedagi.

Kuula ära kõikide asjaosaliste jutustused. Võib leida hulganisti tööriistu, mida selgitavate küsimuste ja kokkuvõtete tegemisel saab kasutada, et lapsed ise lahendusi leiaksid. See muudab lapsed vastutustundlikuks ja arendab tööriistu.

Julgusta lapsi sekkuma

- räägi lastele, kui nad on kiusamise tunnistajad või neid kaasatakse kiusamisse, peavad nad tulema teie juurde ja rääkima, mis on toimunud või toimub.
- Selgita lastele, millistele konkreetsetele olukordadele peaksid nad reageerima ning teie juurde tulema ning mis on kõikide täiskasvanute ülesanne sellistes olukordades.
- Lastegruppides on vastavate olukordade lahendamiseks suur potentsiaal, kuna lastel on palju vastuseid endal olemas. Meie täiskasvanutena peame esitama lihtsalt õigeid küsimusi!
- Jõua kokkuleppele tegevustes, mis võivad isolatsiooni murda ning avada sissepääsu gruppi.

Jälgi jooksvalt nii lapse olukorda kui lastegruppi. Seda võib teha nii igapäevaselt kui ka näiteks lastekoosolekul (sotsiaalne käitumismudel).

Sotsiaalsed käitumismudelid

PEDAGOOGILINE MÕTTEMAHUTI

Kohvriprojekt on ainulaadne, mille sarnast ei ole varem nähtud. Kiusamise vastu suunatud valmisolekud lähtuvad eelkõige koolist ning eriti keskastmest (4. – 7. klass). Kuid üha suurenev on teadlikkus, et grupi teatud käitumismudelile pannakse alus juba varakult – lasteaias.

Kohvriprojekti on kaasatud lasteasutused ja pedagoogid, lapsed ja lastevanemad. Projekt põhineb ideel, et pedagoogid, lapsed ja lastevanemad saaksid uusi teadmisi, mida ei kogeta üksnes konkreetse lasteasutuse sisesealt, vaid vahetatakse, arutatakse ja edastatakse teistele lasteasutustele. Projekt ei ole kivisse raiutud nii, et sealt leiaks kindlad vastused, kuidas ennetada kiusamist. Kõik osalejad saavad uusi teadmisi, ammutavad kogemusi ja loovad uut aluspõhja laste heale elule.

Osalevad lasteasutused loövad kaasa uute kogemuste ja teadmiste arendamises, mis võib luua kasvupinnase edasisele teooriale ja praktikale. Liitudes selle projektiga, on tähtis teada, kui olulist rolli te selles projektis mängite. Ammutatavad kogemused ja uued teadmised võivad aidata purustada negatiivseid käitumismodeleid ning tagada lastele koolielu, kus puudub kiusamine. Te võite saavutada hiiglasliku erinevuse praeguste ja tulevaste laste vahel.

Teie roll suhetes kaastöötajate, lastevanemate ja lastega on panus kiusamismudeli vastu.

Kohvriprojektiga kaasasolev uuring on just kogemuste ja teadmiste kogumiseks. Kui seda projekti juurutatakse paljudes lasteasutustes, loome ühiselt parimad tingimused oma laste kasvamisele ja elule.

ONLINE - TEADMISTEPANK – BLOGI

Online-teadmistepanka saavad siseneda kõik osapooled ning vahetada kogemusi ja teadmisi. See loob avatuse ja muudab igas üksikus lasteasutuses toimuvad protsessid teistele nähtavaks. Projektis osalejate vahel toimuv teadmiste jagamine loob põneva sünergia, erialase arengu, mis omakorda võib olla kasulik nii uurimuse, projekti kvali-

teediarengu kui edasise jätku seisukohalt. Online-teadmistepank võimaldab arutleda probleemide ja dilemmade üle, millega me oma igapäevapraktikas kokku puutume, ning toetada osalejate sotsiaalsete käitumismudelite ja tegevusplaanide arengut.

4 PÕHIVÄÄRTUST

Nagu nimetatud, tugineb projekt 4 põhiväärtusele: sallivus, austus, hoolivus ja julgus. Põhiväärtused on suunatud eelkõige lastega tegelevatele töötajatele ja neid kasutatakse sisendina teisi kaasava kultuuri heaks tehtavas töös.

Väärtused rajavad teed sellise kollektiivi ülesehitamisele, kus lapsed tunnevad tugevat omavahelist sidet ja on selle üle uhked.

Teave nimetatud 4 põhiväärtuse kohta edastatakse ka lapsevanematele ja lastele. Suunatuna 3-8 aastastele üksikindiviididele ja gruppidele, tuleb väärtuseid seletada lastele arusaadavas keeles. Lähtepunktina defineeritakse projekti põhiväärtusi järgnevalt.

Sallivus Näha ja aktsepteerida lasterühmas mitmekesisust ning kohelda üksteist võrdsena. Mitmekesisuse mõistmine nii üksiku lapse kui rühma tugevdajana.

Austus Suhtuda hoolivalt rühma kõigisse lastesse. Olla kõigi hea sõber. Mitmekesisuse omaksvõtmine ning teiste erinevuste ja kommete austamine.

Hoolivus Näidata välja huvi, kaastunnet, hoolivust ja abivalmidust kõikide laste vastu – nii endast väiksemate kui eakaaslaste vastu.

Julgus Jääda endale kindlaks ja panna paika oma piirid. Astuda vastu, kui näed mõnda last teiste piiridest üle astumas. Olla julge ja hea sõber, kes astub ebaõiglusele vastu.

VALI VÄHEMALT 3 SOTSIAALSET KÄITUMISMUDELIT

Põhiväärtused avalduvad praktikas, kui loome sotsiaalseid käitumismudeleid lasteasutuse igapäevaelus. Need on käitumismudelid, mille eesmärgiks on ühtsustunde tugevdamine, üksiku lapse toetamine, heade rituaalide ja tavade kaudu laste innustamine oma kaaslastel silma peal hoidma ning empaatiliste ja hoolitsevate lastekoosluste loomine.

„Red Barnet“ soovib lasteasutustel valida välja vähemalt 3 sotsiaalset käitumismudelit ning need lasteasutuse rütmi ja kultuuri sisse viia. Mõnel lasteasutustel on juba igapäevaelu sulandunud oma sotsiaalsed käitumismudelid. Siin kirjeldatud sotsiaalseid käitumismudeleid võib kasutada inspiratsiooniallikana juba olemasolevate käitumismudelite arendamiseks või ideede ja juhendite saamiseks uute sotsiaalsete käitumismudelite loomisel.

LASTE KAASAMINE

Projekti mõte lähtub laste kaasamisest, ka otsustamisest. Laste mõtted ja arvamused peavad vajutama oma pitseri projekti käigule. Lapsed on need, kes kujundavad ja arendavad omavahelisi suhteid ning sellepärast on nende ideed ja kogemused üliolulisteks ehituskivideks positiivsete väärtushinnangute kujundamisel lasterühmas.

Järgnevalt kirjeldame sotsiaalseid käitumismudeleid, millest mõned projekti käigus veel „kasuvad“ ning need avaldatakse projekti „Red Barnet“ kodulehel.

1. Lastekoosolek

Lastekoosolekuid peetakse jooksvalt enne projekti iga etappi, kus lapsed ja täiskasvanud arutavad, kuidas on lood sõprusega ning mis on nädala jooksvul toimunud.

Pedagoogid on tähelepanelikud, teevad toimuva kohta süstemaatilisi täheldusi ning märgivad selle jooksvalt rühma projektiraamatusse.

Vastava vanuserühma jaoks sõnastatavate küsimuste näited:

- Millal ma lasteaiast rõõmsana koju lähen? Millal ma lasteaiast kurvana koju lähen?
- Millal mu kaaslastel mul meele rõõmsaks teevad?
- Mis tunne on ennast üksildasena tunda? Millal ma ennast üksildasena tunnen? Kuidas ma ennast tunnen, kui teised lapsed ei taha minuga mängida?
- Kas mul on kellestki kahju?
- Mida me saame nende heaks teha, kellest meil on kahju?
- Kas sa oled kogenud nalja pärast narmimist?
- Kas sa oled kogenud tõsist narmimist?
- Mis tunne on, kui sind tõsiselt narmitakse?
- Mida saab ette võtta, kui kedagi tõsiselt narmitakse?
- Kes on hea sõber?

Kogemused on näidanud, et lapsed ehitavad silla lastekoosoleku ja igapäevaelu toimivate mängu- ning konfliktsituatsioonide vahele. Seetõttu on nii lastekoosolek kui vestluskaardid tööriistadeks, millele viidatakse ja mida rakendatakse igapäevastes olukordades. Näiteks tekib olukord, kus keegi tõrjutakse mängust kõrvale. Sel juhul võivad laste endi ettepanekud või otsused aidata lahendust leida.

VESTLUSKAARDID

Vestluskaarte saab kasutada lastekoosolekul. Pilootprojekti kohvris on 15 vestluskaarti, mille arv kasvab vastavalt uute motiivide ja küsimuste tekkimisele. Lõplikuks kaartide arvuks võiks olla 25–30.

Kohvris on ka üks tühi vestluskaart laste enda elamuste kirjeldamiseks. Seda võivad lapsed või pedagoogid illustreerida, näiteks:

- a) pedagoog joonistab ja lapsed jutustavad,
- b) lapsed joonistavad individuaalseid joonistusi:
 - „Joonista pilt mõnest korrast, kui sind on tõsiselt narmitud.“
 - „Joonista pilt mõnest korrast, kui sa aitasid kedagi, kellest sul oli kahju.“
 - „Joonista pilt mõnest korrast, kui sa mängisid oma sõpradega mõnda tõeliselt toredat mängu.“

Laste endi vestluskaardid võib teha ka A3

paberist, mis on võimalik kiletada ja üles riputada või edaspidiseks kasutamiseks kohvrisse panna.

Küsimusi, mis tekivad uute joonistuste või juttude tulemusena, saavad pedagoogid ja lapsed ise sõnastada töö käigus.

Lastekoosolek erineb teistest ringidest põhilise päevakorrapunkti ("Kiusamine") poolest. Lastekoosolek võib toimida tuttava koosolekuna lasteaiast koolini ning sealt vabaajarühmadeni. Lastekoosolekust võib saada traditsioon või teatud üleminekuriituaal, kus lastel on võimalik vähehaaval saavutada iseseisvam ning juhtivam roll.

Lastekoosolekul märgitakse ka üles, kas midagi on pärast viimast korda juhtunud. Seejuures on pedagoogidel võimalus lastele meelde tuletada mõningaid reegleid. Näiteks, et nad peavad täiskasvanutele rääkima, kui keegi ebaõiglaselt käitub. Selged sotsiaalsed mängureeglid ja toimingud lastekoosolekul soodustavad juba iseenesest heade sõprussuhete teket. Personal peab tegutsema lähtuvalt teadmisesest, et lastel, keda innustatakse teisi lapsi aitama, suureneb eneseväarikus ja eneseusaldus.

Lastekoosolekud ja Sõber Karu kui keskne kuju tegelevad pidevalt hoolivuskultuuri loomisega. Lastekoosolek arendab rutiine ja traditsioone, mille iga üksik seltskond täiskasvanute ja laste koostöös ise avastab ning mis märgitakse oma käsiraamatusse. Väljatöötatud moodus ei ole lõplik, seda peab pidevalt ümber hindama, kuna lastegruppi võib tulla jooksvalt uusi lapsi ja täiskasvanuid, kelle tõttu on vajalik olemasolevat moodust kohandada. Siin on selge ja kindel, mida me teeme ja kuidas me seda teeme. Toimingud on päevselged, rollid selgelt jaotatud ja kõik teavad, kuidas toimida.

Juhtum

Oliver on Ämblikmehest vaimustuses ning ta istub oma nukuga mängides üksinda. Jacob ja Thomas lähevad temast mööda ja ütlevad: „Ämblikmeest ei ole olemas! Ämblikmeest ei ole olemas.“ Nad teavad täpselt, millisele nupule vajutada, et Oliver mängust välja kiskuda. Oliver reageerib tavaliselt

– nagu oleks ta külma dušši kaela saanud. „On küll!“ ei istu Oliver enam rahulikult ega mängi. Hetkega on ta täiesti endast väljas ning nuttes karjub ta ärritunult: „On küll, on küll!“.

Poisid naeravad ning löövad jalaga ta nukku. Pelle ja Marie on seda kõike pealt kuulnud ning sel ajal, kui Marie kutsub pedagoog Larsi, lohutab Pelle Oliveri ning otsib Ämblikmehe raamaturiiuli alt üles. Pedagoog Lars räägib kõikide asjassepuutuvate lastega. Lars korraldab lastekoosoleku, kus Karu nende tegevust kiidab. Lars kõneleb, kui kurvaks teine sellisest käitumisest muutub, nimetamata sealjuures neid kahte poissi. Lars, kelle käes Sõber Karu on, kiidab ka neid kahte poissi, et nad taipaksid, et teisi ei kohelda sellisel moel.

Dialoge täiendatakse vestlusega ning projekti konkreetse sisu ja elementide edasiarendamisega. Lasteasutuste personal tekitab lastekoosoleku „vaimu“, räägib ning annab ühiste otsuste langetamisel nõu. Personali ülesanne on edastada laste arvamusi koosolekutel, teadetetahvlitel, infokirjades ning muus kirjallikus ja suulises suhtlemises.

Projektiraamat ja ettepanekute kast on üks osa lastekoosolekust. Vesteldakse erinevatest olukordadest ning lapsed teevad ettepanekuid, mis pannakse kirja ja katsetatakse. Võib juhtuda, et konkreetsetele lastele antakse konkreetset ülesanded, näiteks mõnda kindlat last kaitsta, näidata teatud lapse suhtes üles hoolivust vms. Ettepanekute kasti pandud esitised võib üles märkida oma projektiraamatusse, mida kasutatakse terve projekti jooksul. Projektiraamatut kohvriss ei ole, selle hangib asutus ise.

LASTEKOOSOLEK PERSONALI KOOSOLEKU PÄEVAKORRAS

Lastekoosoleku sündmusi arutatakse personali koosolekul, kus käsitletakse ka laste individuaalseid olukordi. Millise lapse osas oleks vajalik astuda täiskasvanupoolne eriliselt koordineeritud samm? Kas erilise tähelepanu all on haavatavad lapsed, kelle suhtes midagi ette võetakse, lähtudes pedagoogi hinnangutest.

2. Suured lapsed on väiksematele erinevates olukordades sõbraks. Näiteks võivad suured väiksematele teha kooli tutvustava ringkäigu. Suured võivad väikeseid aidata riietumisel või mänguväljakul. Kui lapsed lähevad jalutuskäigule, on väike ja suur paarilised.

Pedagoogid otsustavad, millised lapsed pedagoogilistest kaalutlustest lähtuvalt omavahel paari sobivad. Teatud aja jooksul tekib kindel suhe, kus suured aitavad erinevates olukordades väikeseid.

Juhtum

Markus, väike poisipõnn, kes näis natuke eksinud ja kellel ei olnud oskusi lasteaiaga uude rühma sulandumiseks, „kasvas“ oluliselt, kui ta sai endale sõbraks „suure Carli“ suurte laste grupist. Teadmine, et tal on suur sõber, andis talle gruppi kuulamise tunde ning ta arenes märgatavalt. Carl aitab Markust riietumisel, kui nad välja lähevad, ning mänguplatsil kiigele.

Paljud lasteasutused on tõdenud, et väiksemate aitamine on laste seas väga populaarne meede, mis juurutab sõbralikku hoolivuskultuuri. See tähendab, kui last on aidatud, toetab ta ka ise tulevikus teisi, seda läbi kooliaastate, kus algkooliperiood on paljude laste jaoks eriti tundlik aeg. Sellist kultuuri on oluline juurutada nii asutusesiseselt kui haavatavate üleminekute puhul.

3. Lapsi julgustatakse sekkuma, kui kedagi grupi ühistegevustest välja tõrjutakse ja solvatakse. Äramärkimist väärivad „head sõbrad“ – need, kes kaitsevad lapsi, kes ise ennast kaitsta ei suuda. Täiskasvanud peavad sellist käitumist esile tõstma ja kiitma, seda grupis tasustama.

Kui näiteks lapsele on pandud mõni hüüdnimi, tõrjutud teda mängust kõrvale, näritud toidupakiga, tehtud naerualuseks või pareeritud muul moel, toetatakse teda erineval viisil. Lapsed on väga osavad leiutamaks erinevaid abistamisviise. Täiskasvanutel on võimalik nn õigete küsimuste abil panna lapsi ise vastuseid leidma. See võib toimuda näiteks lastekoosolekul, kus üheskoos avastatakse, mida saaksid lapsed teha, kui näevad ebaõiglust.

Mõne lapse jaoks on kerge otseselt sekkuda ja kiusajatele vastu astuda. Mõni arvab, et oskab hästi lohutada ning mõne jaoks on lihtne kutsuda täiskasvanu.

Võib ette tulla olukordi, kus laps istub üksinda ja on mängust kõrvale tõrjutud ning toetus avaldub mängu kutsumisel. Lapsi õhutatatakse leidma tõrjutule mängus uusi ja hinnatud rolle.

Juhtum

Olivia, Emma ja Petra tahavad koogas nukudega mängida ning on parajasti nukke ja teisi asju koopasse viimas. Sofia vaatab uudishimulikult pealt, leiab siis riiulilt ühe nuku ning ütleb julgust kogudes: „Ma tahaksin koos teiega mängida!“, samal ajal kätt nukuga välja sirutades.

„Noh, aga siis pead sa olema koer, sest me juba alustasime mänguga,“ ütleb Olivia, samal ajal nukku Sofia käest ära napsates. Emma on peatunud ja vaatab kurvaks muutunud Sofiat. „Ei,“ ütleb Emma siis. „Emma on alati koer. Ta võib ise otsustada, kes ta tahab olla!“

4. Lapsi toetatakse enda ja teiste piiride määramisel. Täiskasvanud kiidavad lapsi nii piiride seadmise kui teiste laste piiride austamise eest.

Loomulikult on kõikide laste jaoks tähtis õppida halba käitumist õigel ajal katkestama. See toimib, kui last ennast pole ebaõiglaselt koheldud ega solvatud ning ta ei ole olnud tunnistajaks teise lapse negatiivsetele üleelamistele lasterühmas. Lisaks sellele on väga tähtis kiusajatel õppida oma negatiivset käitumist lõpetama. Tihti keskendume ohvrile ja kaitsvatele lastele ning karistame lapsi, kes on teist kiusanud. Oma õigesti käitumise innukuses riskeerime tegelikult kiusaja solvamisega.

Kui 3–4aastased tunnevad ebaõiglust, on tähtis last toetada, õpetades teda ütleva: „Lõpeta ära, ma ei taha seda!“ Lapse enda eest seisma õpetamine nõuab täiskasvanutelt tõsist tööd.

Lapsel, kes teise suhtes negatiivselt käitub, on samuti vaja õppida teisest lapsest aru saama ja oma negatiivset käitumist lõpetama. Seda saab täiskasvanu õpetada

lihtsate sõnade abil: „Katsu temast aru saada, ta kurvastab, kui sa teda lööd. Sa pead selle järele jätma!“. Kui lapsel on selle õppimisega raskusi, peavad täiskasvanud lapse käitumisele karmilt tähelepanu juhtima ja tegutsema.

Kiusaja eemaldamine teistest ei ole lahendus. Lapse eraldamisega lasterühmast saavutatakse vaid lapse karistamine. Kui harjutada lapsi teistest lastest aru saama ning empaatiat kasvatama, peegeldab see austust lapse puutumatus vastu.

Ka pealtvaataja rollis olevad lapsed võivad oma kaaslasti kaitsta, keelates halba käitumist. „Sa pead talle ütleva, et ta järele jätkaks!“

Ning kaaslastele, kes teiste laste piire rikuvad, võib öelda: „Kui ta ütleb, et sa järele jätkaksid, siis pead sa järele jätma!“

Kui laps õpib reageerima ebaõiglusele ja teise solvamisele, tõuseb ta eneseväarikus. Kui õpetame lapsi teise solvamist ignoreerima, toob see kaasa negatiivseid tagajärgi.

5. Lapsi innustatakse lohutama. Täiskasvanud kiidavad laste omavahelist lohutamist grupis.

Lapsed toimivad omavahel rollimudelitena. Kui positiivset käitumist kiidetakse ning negatiivne pöördub õppimise kaudu kasuks, muudavad lapsed ka oma pealtvaataja-käitumist ning ei ole kiusamismudeli osas enam passiivsed. Nad astuvad tegevusse ning käituvad vastavalt positiivsele rollimudelile – lapsed nagu täiskasvanud.

Oskus lohutada on tähtis sotsiaalne pädevus. Kõige pisemaid lohutatakse, torgates suhu lutt. Natuke suuremaid kutsutakse endaga mängima. Paljud lapsed teeb rõõmsaks lohutav kallistamine või hea sõna ütlemine. Veel suuremad tunnevad juhtunu vastu huvi ning kutsuvad täiskasvanu appi.

6. Täiskasvanud selgitavad käitumise, väljanägemise ja arvamuste mitmekesisuse kasulikkust mängudes ja lugudes ning salliva suhtumise olemust. Täiskasvanud rõhutavad, et rühma aluseks on kõigi rühmaliikmete vahelised suhted ja sidemed. Igahel on rühmas oma koht.

Pedagoogiline personal toonitab, et erinevused on tugevus. Erinevused näitavad lapsi oma õiges elemendis ja nende tugevused saavad märgatavaks kõikidele lastele. Lapsed, kellel on vähe või pole üldse sõpru, vajavad eriliselt koordineeritud pedagoogilist sammu (vt „Tugevused pedagoogilises kultuuris“).

Juhtum

Ahmedit, teistsuguse etnilise taustaga poissi, ei aktsepteerinud õieti ei lapsed ega täiskasvanud. Mõne arvates oli poiss ilmselgelt imeilik. Ahmedit ei kutsunud kunagi mängima ega teiste laste juurde külla.

Õpetajad ja abiõpetajad aga innustasid poissi jutustama oma koolivaheaegadest vanemate kodumaal. Lood olid laste jaoks lummavad ning löid poisile klassis oma koha. Teda hakati tunnustama.

7. Täiskasvanud toonitavad väiksemates gruppides turvatunde ja vastutuse vajalikkust, näiteks lasteaias ühises söögilauas, jalutuskäikudel jne.

Pedagoogilist panust raamistavad ülalnimetatud sotsiaalsed käitumismudelid. See koostöö lastega aitab mõista eelised, et me kõik oleme grupi erinevad liikmed.

Väiksematele gruppidele võib tegevust planeerida, kasutades erilisi pedagoogilisi eesmärke ning siin mängib antud sotsiaalne käitumismudel olulist rolli. Need grupid rajavad teed erinevate grupi liikmete suhete arendamisel. Selle tulemusl võtavad lapsed üksteist uuel moel ning saavad uusi teadmisi. Lisaks on turvatunne väiksemasse gruppi kuulumisel selle käitumismudeli juures tähtis pedagoogiline eesmärk.

8. 3–4 reeglit heaks mänguks. Lapsed ja täiskasvanud sõnastavad lihtsad reeglid, mida pidevalt värskendatakse, küsides: „Mis mind rõõmustab, kui me mõnda mängu mängime“, „Mis mind kurvaks teeb, kui me mängime?“.

Mängureegleid võivad aktiivselt kasutada nii lapsed kui täiskasvanud. Näiteks juhul, kui lasterühmas tekib vaba mängu käigus konflikt. Lihtsad reeglid motiveerivad lapsi konflikti sekkuma, kuna piirid on väga sel-

ged. Nii suureneb laste võimetus ise, ilma täiskasvanu sekkumiseta, mäng järele õigetele rööbastele juhtida. (Allikas: Dan Olweus, Kiusamine koolis, 2000).

9. Lapsed teevad üksteisele nn pehmet massaaži, mis toimub ahelreaktsiooni põhimõttel. Sellele, keda sa puudutad, pääsed lähemale. Kui oled teisele lähemal, mõistad teda paremini. Massaaž on osa mitte-verbaalsest positiivsest koostamisest.

(Inspiratsioon: Koldingi kool Lyshøjskolen). Selle sotsiaalse käitumismudeli programm ja käsiraamat on kohvris eraldi ning saadaval ka projekti „Red Barnet – Päästa Laps“ koduleheküljel.

10. Joonistamine. Lapsed joonistavad, jutustades oma lugusid, elamusi ja arvamusi sõpruse kohta. Joonistused pannakse näitusele lastevanematele vaatamiseks.

(Põhja-Itaalia koolieelsete asutuste kogemustest)

Alati ilmneb joonistustest midagi, mida sõnadega ei väljendata. Et need eristuks selge sotsiaalse käitumismudelina, tuleb maalimise ja joonistamise üritused kindlasti hoida lahus igapäevastest joonistamistegevustest. Kohvris leiduv maalimise ja joonistamise üritus peab lastele mõtteisse ja mällu sööbima. See võib toimuda ka traditsioonina ning võtta lasteasutuse aastaplaani.

Maalimise ja joonistamise üritust võib olla ka ühise seinamaaling, mille kallal tegutsetakse sihipäraselt terve nädala. Selline üritus arendab lastegrupi koostööd ning iga laps tunneb, et ta on kaasa aidanud ühise asja tegemisele. See omakorda suurendab grupi kokkukuuluvustunnet ja arendab lapsi omavaheliste suhete tekkel. Lapsed avastavad, et poisid või tüdrukud, kellega nad muidu kunagi ei mängi, tegutsevad nüüd koos nendega ja annavad oma erilise panuse asja õnnestumiseks.

Teha seinamaaling rühmaruumis, kus lapsed mängivad, täiskasvanud korraldavad homikusi kogunemisi, lastekoosolekuid ja

kiusamisvastaseid sessioone, on väärtuslik tööriist.

Lastevanemad, kes samuti on tähtsateks tugisammasteks, tõmmatakse sel moel tegevusse kaasa.

„Red Barnet“ abistab soovitud tegevustega võimalike kunstnike kohta.

11. Rühmafotosid ning kasutada neid vestlemisel laste suhetest nii pedagoogide, teiste laste kui lapsevanematega lasteasutuse igapäevaelus.

(Inspiratsioon on saadud lasteaiast „Kongehatten“ - „Kuningakübar“)

Päeva jooksul tehtud fotosid lastest erinevate kaaslastega võib kasutada pedagoogilise töövahendina jutustamisel, erinevuste tõlgendamisel ja lastegrupis toimuva näitlikustamisel. Pildid arendavad oskust olla teistega sõber ning loovad kõnesilla lasteaiast lastevanemateni. Fotod võib üles riputada nii, et laste ja nende vanemate vahel kujuneks fotode vaatamine ja kommenteerimine igapäevaseks tegevuseks.

Juhtum

Kaks poissi, kes olid pidevalt omavahel konfliktis, üllatasid kõiki, kallistades teineteist südamliselt. Lasteaiaõpetajad pildistasid seda kiiresti ja riputasid pildi rühmatao uksele. Sellest päevast alates lugu muutus – nüüd võisid ju kõik näha, et ka nemad olid sõbrad, kui nad niiviisi teineteist kallistasid. Lastegrupis räägiti järgnevatel päevadel hoopis uut lugu ja see mõjus poiste omavaheliste suhetele positiivselt.

12. Kirjandusklassikute lood võivad motiveerida lapsi julgena vahele astuda.

Pealtvaatajate aktiveerimine on võitluses kiusamise vastu üks olulisemaid tegevusi. Seetõttu oleme lisanud lastekirjanduse nimekirja lisaks klassikale, nagu „Pipi Piksuk“, „Alfons Åberg“, „Ahv Oswald“, „Kummi-Tarzan“ jne, ka palju teisi raamatuid, mis võivad inspiratsiooniallikaks olla.

Karud

SÖBER KARU – IDENTITEET JA FUNKTSIOON

Karu on projekti sümboliks, mis märgib head sõprust, mille põhiväärtusteks on sallivus, hoolivus, austus ja julgus. Karu aitab üles ehitada uut, kiusamisvastast kultuuri.

Karu on võimalik kasutada nii spontaansetes kui planeeritud tegevustes, mis on sõnasutatud sotsiaalsete käitumismudelitena.

Kohvris on suur Söber Karu, üks igasse rühma, mis toimib rändkaruna. Kõik lapsed saavad Söber Karu endale kordamööda koju viia eesmärgiga rääkida lugusid kodus toimuvast. On tähtis, et KÕIK lapsed saaksid karu koju kaasa. Tutvustav faas on tähtis ja seda tuleb tõsiselt võtta. Ei piisa, kui laps näiteks räägib: „Kui me koju jõudsime, jäi Söber Karu kohe magama ja ärkas alles järgmisel hommikul ja midagi muud ei juhtunudki.“

Me peame rohkem kuulma, mida laps oma privaatses alas teeb. Asja mõte on, et lapsed õpiksid üksteist paremini tundma. Kogemustest on teada, et mida paremini lapsed üksteist tunnevad, seda vähem on kiusamist. Laste teadlikkus üksteisest muutub terviklikumaks. Omadused, mis lasteaias on varjatud, tulevad ilmsiks. Räägitakse asjadest, mis on teistsugused ja tundmatud, kuid need kiidetakse avalikult heaks ja aktsepteeritakse. Nii suureneb sallivus ja austus.

Karu on ühtsustundega kultuuri kasvupinnaseks. Karu annab märku, et nüüd kõneleme sõprusest ja kiusamisest ning teeme seda üheskoos. Karu annab sõna ka muidu vaiksetele lastele. Lastekoosolekul, karu kaisus, julgevad nii mõnedki lapsed sõna sekka öelda, mida nad mänguväljakul ei tee – nii vaiksed pealtvaatajad, ohvrid kui kaitsjad.

SÖBER KARUL ON JÄRGMISED ROLLID JA ÜLESANDED:

- Söber Karu on justkui natuke vanem söber (vanem rollimudel), kes tegevuse kaudu rakendab reaalseid väärtusi, keda võib usaldada ja kellel on tegutsemisvõimalused.
- Söber Karu on hea söber, kes hoolib, on julge ja teovõimeline, kes mõtleb välja kuidas ja mida me saame erinevates olukordades ette võtta.
- Söber Karu on laste hääletoruks, olles tunnistaja toimunud olukorrale, mille üle peetakse aru koosolekul.
- Söber Karu on nende laste hääletoruks, kelle jaoks on kiusamisest ja konfliktidest rääkimine keeruline. Paljudel lastel on raske otse täiskasvanuga rääkida. Sellisel juhul võib mängukaru olla vahelülis suhtlemisel.
- Söber Karu kiidab lastekoosolekul lapsi, kes on oma panuse andnud. Tähtis on tähelepanu pöörata kõikidele, nii et igaüht nähtaks ja kiidetaks. See nõuab erilisel suurt tähelepanu just haavatavate laste suhtes, nii kiusaja kui ohvri suhtes.
- Söber Karu on kuulaja. Laps võib rääkida mängukarule mõne täiskasvanu juuresolekul, kes kuulab, kuulnud arvesse võtab ja tegutseb.
- Söber Karu on hea söber, kes sekkub olukordadesse, kus kedagi tõrjutakse, pannakse hüüdnimesid, narritakse, pekstakse jne, ning teeb ettepanekuid, kuidas erinevates olukordades käituda.
- Söber Karu kõneleb väärtustest ja tuletab neid meelde.
- Söber Karu on turvakaru ja kaitsja.
- Söber Karu on lohutaja. Lapsed võivad ise karu tuua, kui nad lohutust vajavad.
- Söber Karu on märguandekaru. Märguandekaru lastele ja täiskasvanutele, kui keegi tunneb end kurva ja üksildasena, vajab lohutust ja mängima kutsumist.

KOLLANE KARU – VÄIKE SÖBER LILLA KARU – SUUR SÖBER

Kollane karu on 3–4aastastele, lilla karu 5–6aastastele ning algkoolilastele. Lilla karu on tervet projekti läbiv kuju ning seega valitud Söber Karuks ja projekti sümboliks.

Need karud on laste isiklikud mängukarud, nendega saab mängida, neile antakse isiklik nimi, need on süles lastekoosolekul ja erinevates tegevustes, mida lasteasutus peab oluliseks. Kui rühmas tegeletakse kohvritega, on mängukarud sotsiaalsete käitumismudelite kindel osa.

Isiklikud karud võivad olla lasteasutuses, kuna iga laps peab oma karule ligi pääsema lastekoosolekutel, sotsiaalsete käitumismudelite käigus, kiusamisvastaste sessioonide ajal jne. Karud on laste isiklikeks sõpradeks ning suur Söber Karu on kõikide laste ühine söber ning keskne kuju.

Üleminekul lasteaiast kooli vajavad lapsed teatud silda – Söber Karu. Samuti võiks lastekoosolek sotsiaalse käitumismudelina olla kindel ja tuttav tegevus veel kooliski, aga ka maalimise ja joonistamise üritus ning mõned vestluskaardid.

Paljud koolilapsed mängivad karudega kodus, kuid siis kaob eelnev funktsiooni, sest lapsed näevad karu hoopis teises valguses. Mängukaru läheb tõenäoliselt umbes 2. klassis moest. Et Söber Karu uuesti moodi tuua, tegeletakse pidevalt projekti arendamisega.

SUHTED SÖBER KARUDEGA JA NENDE USALDAMINE

Mängukarude ja kohvri sisu esitlemine on vajalik selleks, et laps mõistaks oma osa projektis. Mängukaru võiks tutvustada rühma uustulnukana ning jutustada karu reisisid meie maale. Jutustatava loo näide on projekti „Red Barnet“ kodulehel.

ETTEPANEKUID UUSTULNUKATE, „SUURE SÖBRA“ JA „VÄIKESE SÖBRA“ TERVITAMISEKS

- Karu antakse igale lapsele ning lapse nimi kirjutatakse karu nimesildile.
- Üks karule keskenduv tegevus, näiteks karule kaelarätiku sidumin (hoolivus).
- Tervitusjoonistuste joonistamine, mis pannakse seinale üles ning esitletakse teistele lastele ja lastevanematele.
- Mängukarud e väikesed isiklikud karud võib 1. päeval koju kaasa võtta, kuid seejärel tuleb need tagasi tuua, et neid kasutada näiteks lastekoosolekul.
- Söber Karu peab iga lapse kodus käima ning kuulama lugusid kodusel elust

Karu ülesanne ei ole ainult lapse usalduse võitmine. Ka lastevanemad ning pedagoogiline personal peavad oskama näha mängukaru väärtusliku tööriistana. Pedagoogid saavad tutvuda mängukarude funktsioonidega, kasutades DVDd, „Sotsiaalsed käitumismudelid“ ning antud brošüüri. Lastevanemate jaoks on olemas tutvustav DVD ja Pixi raamatud ning Söber Karu külaskäigud kodus.

PROFESSIONAALIST TÄISKASVANU ROLL

Kohver iseenesest ei ole kiusamisvastane tegevus, mis iseenesest käima läheb ja loomulikul viisil laiali rullub. Kohver sisaldab tööriistu tähelepanu teravdamiseks, et luua püsiv kiusamisvaba kultuur, muutes saadud teadmised ja saavutatud käitumismudelid osaks meie igapäevast, mõtlemisest, laste ja täiskasvanute ning täiekasvanute omavahelistest suhtlemisest.

Õpetaja on projekti võtmeisik, kuna peegeldab kohalolekut, austust, otsest suhtlemist. On tähtis, et projekti käigus arvestataks vana mõttereala – lapsed ei tee kunagi seda, mida neile ütleme, et nad teeksid, nad teevad seda, mida meie teeme. Pedagoogilised ressursid aitavad laste maailmas töövahendeid kasutada.

Õpetaja tõdemus: „Täiskasvanudki peavad läbima suhtlemiskursuse. Ainult siis on projektile edu, kui täiskasvanud seda südamega võtavad.“

TUGEVED PEDAGOOGILISES KULTUURIS

„Lapsed, kellel on lasteasutuses vähe või pole üldse sõpru, võime tugevamaks muuta sellega, et me laseme neil näidata, mida nad oskavad omaenda maailmas, mida teistel lastel lubatakse külastada. Siin näitab laps oma tugevaid külgi teistele lastele ning see loob uusi pilte ja suhteid laste elus. On fantastiline näha, kuidas kõssis laps ennast sirgu ajab ja kasvab. Ning see on meie eriline erialane võime ning võimalus pedagoogina,“ räägib pedagoog.

„Igaühel on oma isiklik maailm, milles on positiivsed oskused. Meie, täiskasvanud, peame hoolitsema selle eest, et sotsiaalsete raskustega lapsed (nii kiusajad, ohvrid kui ka kaasajooksikud) satuksid sellisesse sotsiaalsesse ruumi, kus nad on tugevad. Üks poiss, kellel ei olnud semusid ning kellel oli raske teistega suhteid luua, pääses töökotta, mis on väga prestiižne, ning ta leiutab ja teeb seal igasuguseid huvitavaid asju. Seega teised nägid, kui leidlik ja osav on see poiss. Oma koha andmine grupis toimub lasterühma sees, kuid seda juhivad täiskasvanud.“

Pedagoogid on koolitatud orienteeruma sotsiaalsetel aladel ning tihti kuuleme ühe

lapse kohta väga erinevaid lugusid ja arvamusi. Frederik võib olla koolis tembeldatud tülitajajaks, samas kui huviringides kirjeldatakse teda kui leidlikku ja energilist poissi. Kaks väga erinevat lugu sama lapse kohta. Pedagoogid on harjunud vaatlema, analüüsima ja tegutsema selliselt, kus nende ülesanne puudutab eelkõige oma eriala ja õpetamist. Kuid hindamatud ressursid kiusamisse puutuvad on kõik asjaosalised. Lisaks sellele võib asjaosaliste koostöö tõsta laste heaks tehtava töö kvaliteeti, kes elavad isoleerituna, lastegrupist väljaspool.

MILLAL VÕIVAD TÄISKASVANUD SEKKUDA LASTE MÄNGU?

Tegevuste, mängude ja mänguseltsiliste valimine on suure osa ajast lasteaias vabatahtlik. Erinevates lasteasutustes toimub kogu aeg rikkalikult leidlikke ja seikluslikke mängu, millel on ka oma varjukülg. Pidevalt mängivad koos ühed ja samad lapsed, samas kui teistele ei leidu nende mängudes kohta või mäng areneb hoopis mõne lapse tõrjumiseks.

Negatiivsed käitumismudelid tugevnevad, kui vanemad valivad oma sõprussuhteid ja „lukustavad“ need, loovad oma laste eest suhteid, mida nad ise eelistavad ja millega nad oskavad end identifitseerida. Paljudel juhtudel on tulemuseks laste sattumine liigselt lukustatud suhetesse, selle asemel, et kuuluda kõigi rühma kuuluvate laste ees avatud suheteruumi.

Mäng on väga kompleksne nähtus ning teenib enamaid eesmärke, mida täiskasvanud kohe ei pruugi taibatagi. Kui palju ja millal peavad lastega töötavad täiskasvanud mängu sekkuma? Paljud täiskasvanud keskenduvad sellele mängu osale, mida kutsetakse süvenenud mänguks, mis on täis ühistegevust, eneseunustust ja spontaanset tegutsemist, ning arvavad, et lapsed juhivad mängu suurepäraselt omal käel ning et täiskasvanu tungimine sellesse pühasse mängu on solvav. Kuid siinkohal unustavad täiskasvanud selle osa mängust (mis on tihedalt seotud süvenenud mänguga), mis puudutab võimümänge, strateegiliselt juhitud tegutsemist, konkurentsi, eneseteadlikkust ja eri-

tingimuste seadmist. Mõned mängu-uurijad leiavad, et on vajalik siduda need mängu kaks aspekti mängu olemusega.

See aga nõuab täiskasvanu tugevdatud tähelepanu ümberringi toimuvale mängule. Kui mängusuhete mitmekesisus on suurem, liiklevad lapsed suuremas seltskonnas paremini. Täiskasvanud saavad mõjutada laste arengut, sekkudes mängu ja õhutades lapsi mängukaaslaste ringi laiendamiseks.

Kui mäng areneb kellegi tõrjumiseks, nõuab see samuti täiskasvanu sekkumist. Sarnaselt sotsiaalsete mängureeglite arendamisega toimub kõik koostöös lastega, eesmärgiks, et kedagi mängust välja ei tõrjutaks.

Seega võiks personal esmalt lastegruppi vaadelda ja mängu jälgida. Seejärel arutatakse ja tehakse kindlaks, milline on täiskasvanu ülesanne laste mängus. Täiskasvanu ülesandeks võib olla ka aktiivne roll eesmärgiga, et kõik lapsed tunneksid oma kuulumist gruppi.

Täiskasvanute sekkumist mängusuhetesse ei tohi võrdsustada pealesunnitud mänguga, kus lapsi sunnitakse kõigiga mängima. See tekitab ohu sihituks rünnakuks. Mudilased võivad ärritada laste peale, kellega neid sunnitakse mängima. Siis on ainult aja küsimus, millal õnnestub kellegi mängust välja tõrjumine.

Kui täiskasvanud ei jälgi mängu käiku ega aita lapsi mängu keeruliseks muutumisel ja konflikti puhkemisel, võib sotsiaalne käitumismudel või mängureeglid anda tagasilöögi ning lõppeda tõrjumisega. Mängureeglid ei tohi seista eraldi, vaid neid tuleb täiendada dialoogi ja mängu sekkumise abil, mis arenevad haavatavate laste jaoks soovitavas suunas. Selliste mängude käigu võiks arutlusele võtta ka lastekoosolekul, kus lapsed ise teevad ettepanekuid, mida teha, kui mäng käest ära läheb. Vestluskaardidki on tõovahendid lastekoosoleku selles osas.

Täiskasvanud vahendavad väärtushinnanguid, mis avalduvad sõrussuhetes. Räägitakse igapäevaseid lugusid ja kõneldakse väärtustest, mis mõjuvad lastegruppi ühendavalt. Räägitakse ühiselt, kes mina olen ja

mida mina oskan, missugune on grupp, kuhu mina kuulun. Täiskasvanud peavad looma vastastikuse usalduse õhkkonna ning näitama, et täiskasvanuid saab usaldada. Peab arendama paremaid nõuandeid, mis toimiksid, sest suurem osa koolilastest arvab, et täiskasvanud annavad neile kiusamise osas halba nõu.

TÄISKASVANUD NÄITAVAD TEEDE

Kuidas suhtuvad täiskasvanud kiusamisse selle õrnas algusfaasis, kuidas nad seda käsitlevad, kui väljatõrjumine tõsiselt muutub? On neid, kes reageerivad kiusamisele riidlemisega, ent riidlemine vaevalt et lapsi aitab, taltsutamaks tõrjumist, tõsiselt narmist või kiusamist.

Kui heidame pilgu oma igapäevaellu, kas märkame mõnda kohta, kus saaksime kiusamismudelit paremini toetada? Mänguväljakul, keldris, hommikusöögi ajal, koobastes, metsas, liivakastis.... Ning algkoolilaste puhul – mis toimub nende teel koolist huviringi?

Kohtades, kus puudub täiskasvanute kohalolek, juhtub nii mõndagi.

Kas meie igapäevases elus on olukordi, kus avalduvad negatiivsed käitumismudelid, näiteks igapäevane mängukaaslaste või paariliste valimine, seigad mänguväljakul, toomis- ja viimissituatsioonid jne? Kas meie lasteasias on selliseid kohti, mille suhtes peame olema erilisel tähelepanelikud, et seal ei tekiks tõrjumisolukordi? Kas oleme pidevalt tähelepanelikud, kui lastegrupis toimub midagi uut? Kas on lapsi, kes olukorra muutudes võivad käiku lasta ka uut moodi sotsiaalse käitumise, mis nõuab täiskasvanutelt ärksust? Kas meil on koordineeritud tegutsemismudel lapse jaoks, kellel näiteks on raske sõpru leida?

Sellele teemale tuleb eraldada aeg tagasiside jaoks, küsimustesse süvenemiseks ning võimalike uute teede leidmiseks, mille pakub välja personal ise. Hea, kui lastevanemad teevad ettepanekuid, et suurendada koostööd ja lapsevanemate ettevõtlikkust.

Asutuse personal peab soodustama avarat ja sallivat kultuuri, olles lastele parimateks

Kiusamine algab sellest, et täiskasvanud lubavad tekkida olukorral, kus väärtusi, nagu vabadus ja inimestevaheline võrdsus, ei arvestata.

võimalikeks rollimudeliteks. Et asutuse pedagoogilisele kultuurile kriitiline pilk heita, on tähtis leida paik ja aeg enese üle arutlemiseks ning kõikidele sõna anda. Valitsevad on erinevad seisukohad, kogemused ja hoiakud.

Et täiskasvanud saaksid olla rollimudeliteks, kes näitavad teed sallivuse, austuse, hoolivuse ja julguse poole, on kõigepealt vaja analüüsida personali enda kultuuri.

See puudutab personali pädevuse arengut, mis võimaldab edendada 4 põhiväärtust lasteaias ja koolis.

Mõned ettepanekud:

- Iga pedagoog on sallivuse arendusprojekti rollimudeliks. „Mida see tähendab minu käitumises ja tegutsemises lastega?“ Kolleegidega vahetatakse mõtteid personali seminaril.
- Personal peab vaatama iseennast kui gruppi. Kas me ise oleme oma kollegiaalses käitumises sallivad, sõbralikud ja teisi austavad ning kas meie vahel ei esine kiusamist? Kui see nii ei ole – kuidas me asja parandame?
- Personal peab ühiselt vaatlema ja hindama asutuse rütme, tavasid ja väärtushinnanguid. Kas need langevad kokku eesmärgiga saavutada võimalikult suurel määral teisi arvestav kultuur?
- Kuidas me lapsi karistame? Kuidas nendega riieldakse?
- Kuidas räägime lastest ja lastevanematest? Üheks põhimõtteks võiks siinkohal olla: „Lastevanematest võib rääkida ainult seda, mida võib rääkida ka otse lastevanematele.“ (Inspiratsioon Charlotte Højholdt-I, Roskilde Ülikool (RUC)).
- Vaatamata mõne lapse ebasoodsale taustale (näiteks negatiivne sotsiaalne pärand) on võimalik muuta koolieelne asutus kohaks, kus murtakse negatiivsed allasurumismudelid ning aidatakse kaasa nende mõjude muutmisele asutuse kontekstis (inspiratsioon käitumismudelite muutmise uurimisest).
- Personal peab tegutsema lähtuvalt teadmisest, et lastel, keda innustatakse teisi aitama, kasvab enesehinnang ja suurenevad sotsiaalsed pädevused.

Pedagoogid on kogenud, et mõned kaastöötajad klatšivad nii kolleegide kui lastevanemaid. Sellises situatsioonis on oluline, et tähelepanu keskmesse asetataks pealtvaatajad ja kaasajooksikud, kes tegutseksid tagasilanguste korral. Asutuse väärtushinnangud ja käitumisreeglid toetavad sekumist negatiivse suhtumise ja kultuuri ilmneamise korral.

Järelevalvet ja kollegiaalseid vestlusi saab aktiivselt kasutada kiusamise ennetamiseks nii laste kui täiskasvanute seas.

Kui professionaalid vastutavad oma käitumise eest, kasvab ka lastel nii isiklik kui sotsiaalne vastutustunne. Lastevastutustunne areneb kõige paremini siis, kui nad on koos täiskasvanutega, kes käituvad vastutustundlikult ning ei aja vastutust segamini süütundega.

EBAKINDLUS

Suurem osa professionaalidest tunneb lastega tegeledes ikka ja jälle ebakindlust, eriti kiusamisolukordades. Kuidas oma ebakindlusele vastata nii, et suudaksime tähelepanelikult reageerida suhetele laste, kolleegide ja lastevanemate seas?

On suur erinevus teada, et oled ebakindel või tunda end ebakindlalt. Alguses tekib ikka ebakindlustunne, kuid on inimesi, kes üleni mattuvad selle tunde alla. Ebakindlusest saab kogu nende olemus ning tuntakse end tegutsemisvõimetuna. Kui aga muutatakse oma ebakindluse ohvriks ja ei osata sellega midagi ette võtta, toob see kaasa turvatunde puudumise täiskasvanu ja lapse vahelistest suhetes.

Et mitte muutuda oma ebakindluse ohvriks, tuleb õppida sellesse suhtuma kui tähtsasse märguandesse. Selle asemel, et tunda ennast lollina, räägitakse oma kõhklustest, sest ebakindlus on täiesti normaalne tunne. Ebakindlusest rääkimine parandab inimestevaheliste suhete kvaliteeti ja seeläbi kogu grupi kultuuri (Allikas: Jesper Juhl).

Lapsevanemad kui koostööpartnerid

Täiskasvanud, kellega lastel on igapäevaelus tihe kontakt, on tähtsateks rollimudeliteks. Kuidas tajub lasteasutus lastevanemaid? On teada juhtumeid lastevanematega, alates näiteks isast, kes räägib halvasti mõnest teisest lapsest samal ajal, kui ta tütar kikkiskõrvu pealt kuulab, kuni isani, kes hoolitseb selle eest, et iga laps neile külla tuleks ja ta pojaga mängiks.

Paljud pedagoogid räägivad ka võitlusest ülbete ja kõiketeadvate lastevanematega, kes esitavad arutuid nõudmisi, asetades oma lapse kogu lastegrupi arvel tähelepanu keskpunkti.

Negatiivsed vaated lastele ja lastevanematele on üheks barjääriks kiusamist ennetavas töös. Lasteasutus isiklikult loob ja arendab lastevanemate vahelist koostööd. Pedagoogide hoiakud, tegutsemine ja ootused on olulisteks teguriteks lastevanemate hoiakute kujunemisel.

Jesper Juul ja Helle Jensen („Pedagoogiline suhtepädevus – kuulekusest vastutustundeni”, 2002) kirjutavad lastevanematest kui koostööpartneritest. Teema, mille üle kõige enam arutletakse, on seisukoht, et lapsevanemad ei kasvata oma lapsi ning seetõttu peavad lasteasutused selle ülesande oma õlule võtma. Juul ja Jensen leiavad, et lasteasutusel on alati olnud kasvataja roll, millega nad peavad nüüdki silmitsi seisma ja aktiivselt enda kanda võtma, sest praegused lapsed ei ole enam nii võrdsest sotsialiseerunud nagu varasemate põlvkondade lapsed. Vanemad küll kasvatavad oma lapsi samal määral nagu alati, ent nad ei aseta kasvatuses enam nii suurt rõhku näiteks laste koolivalmidusele. Tänapäeva lapsed peavad õppima, mängima ja toimima nii paljudes erinevates keskkondades, et vanemate jaoks on lootusetu ülesanne neid üheselt sotsialiseerida. Koostöös lasteasutustega on vaja õpetada lastele oma isikliku terviklikkuse arendamist ja selle eest hoolitsemist ning vastutustunnet ka teistes valdkondades nii, et nad õpiksid liiklema ja käituma keskkonnas, kus neil on igas punktis vaba valik oma identiteeti luua.

Tänapäeva lapsevanemad ei ela enam patriarhaalse peremudeli järgi ning ei praktiseeri autoritaarset lastekasvatust. Nad on eksperimenteerivas faasis, kus igaüks eraldi avastab, mida tähendab paarisuhe ja lapsevanemaks olemine. See aga on raske ning sellele on tihti iseloomulik suur ebakindlus.

Lastevanemate koostöö on hindamatu tugisammas kiusamisvastases töös ning seetõttu ka lasteasutusele tähtis koostööpartner.

Lastevanemate positiivsed hoiakud kanduvad lastele, mis annavad oma teedrajava panuse laste omavaheliste suhete toetamisele.

„Tihti on need meie tegevusse kaasatud vanemad, kes korraldavad kiusamisvastast tegevust,” kõneleb üks pedagoog. Mõnel perel ei ole aega ega jaksu osa võtta lastevanemate koosolekust. Sellepärast peab lasteasutus tekkida võivate negatiivsete käitumismudelite tõkestamiseks planeerima ja juhtima erilist tegevust, mis on suunatud just sellistele lastevanematele.

LAPSEVANEMATE NÕUANNETE VAHENDAMINE

Kohvris on voldik lastevanematele, mis vahendab nõuandeid, kuidas projekti ideed toetada (vaata järgmist lõiku).

Lastevanematele mõeldud voldikud antakse üle lastevanemate koosolekul, kus projekti tutvustatakse. Voldikus antud nõuanded arutatakse koos läbi. Projektis osalemise saavutamiseks on tähtis lapsevanemaid kuulata ning innustada ideid genereerima. Soovitatakse ka korduskoosolekud, sest hästitoimiv koostöö lastevanematega ennetab negatiivseid käitumismudeleid ja aidab nendega toime tulla.

Mõne lapsevanemaga on mõttekas projektist isiklikult vestelda ja voldikust otse rääkida, et teada saada, kuidas lapsevanem ennast projekti osapoolena näeb. Ei ole soovitatav jätta voldikut lapse kappi või saata see vanemale koju. Isiklik vahendamine toimib palju konkreetsemalt ning kaasab vanemaid tugevamalt.

NÕUANDED LAPSEVANEMATELE

1. Julgustage oma lapsi korraldama mängukohtumisi rühma erinevate lastega..

Teie lapsele on heaks kogemuseks saada palju erinevaid mänguelamusi paljude erinevate lastega. Samas tagab see kõikide laste osalemise mängimises.

2. Ärge rääkige negatiivselt teistest lastest või nende vanematest. **Negatiivsed sõnad teie lapse lasteaiakaaslaste aadressil arenevad kergesti vastumeelsuseks kindlate kaaslaste vastu. Positiivsed hoiakud annavad reeglina head vastukaja.**

3. Korraldage seltskondlik sünnipäeva tähistamine.

Lapsele teeb haiget, kui teda ei ole sünnipäevale kutsutud, kui kutse saavad ainult väljavalitud rühmas. Kutsuge kas kõik, kõik tüdrukud või kõik poisid. Asjade selline korraldus näib suuremale osale õiglane. Rääkige näiteks lastevanemate koosolekul ühisest sünnipäevade pidamisest.

4. Julgustage oma last kaitsma sõpru, kes pole võimelised end ise kaitsma.

Lapsed, kes täbarasse olukorda on sattunud, vajavad teiste laste õlalepatsutust. Lapsed, kes oskavad teisi aidata, lohutada ja kaitsta, kasvavad seesmiselt ise.

5. Olge avatud ja positiivne, kui teised vanemad räägivad oma laste probleemidest.

Raske on lastevanemate koosolekul püsti tõusta ja rääkida, et minu laps on üksik ja tal oleks vaja mängukaaslast ja sõpru. Kergem on, kui teised vanemad on positiivsed ja kuulavad sind.

Konflikt

Kui laste mängu käigus tekib konflikt, võib hea ning vastutustundlik konflikti käsitlemine ennetada konflikt arenemist tõrjumiseks. See tähendab, et lastele antakse võimalus täiskasvanute toel ja juhendamisel leida teid konflikti lahendamiseks lasterühmas. Täiskasvanud ei tohi konflikti lahendada ja nn võitjat välja kuulutada, vaid lapsi oma lahenduse leidmisel aidama.

Konflikti käsitlemist ei saa kasutada tõrjumismudelite ja kiusamisjuhtumite lahendamisel. Tuleb näha olulist erinevust konflikti ja kiusamise vahel.

Tavalist konflikti iseloomustab konkreetne pingeline olukord kahe inimese või grupi vahel, kus tugevused ja nõrkused tervikuna on võrdselt jaotunud. Kiusamisohver ei saa teisele poolele palli tagasi visata. Kiusamise puhul ei ole võimusuhe tasavägine – on tugevamad nõrgema vastu.

Sellepärast tuleb olla äärmiselt tähelepanelik, kasutades konflikti käsitlemist olukordades, kus on tegu tõrjumise ja kiusamisega. Kui täiskasvanu püüab ekslikult kasutada konflikti käsitlemist kiusamisolukordades, võib see viia ohvri veel suurema jõuetuseni. Kui kiusamine aetakse segamini konfliktiga, muutub solvamine ja ebaõiglus täiskasvanu jaoks olematuks või nähtamatuks. Kui ohver peab oma kiusaja ees vabandama (kuna eeldatakse, et mõlemal poolel oli konfliktis ühesugune osa ja oodatakse, et nad annavad teineteisele andeks, mida kinnitatakse käesurumisena), tundub solvang tihti eriti ränk, kuna ohvri vaatevinklist kiidab täiskasvanu kiusamise heaks.

VÄLISTEST KONFLIKTIDEST VÕIVAD SAADA SISEMISED KONFLIKTID

Kui mõni laps jääb sageli lasterühma ees kaotajaks, hakkab laps iseendast negatiivselt mõtlema. Lapsel tekib sisemine lahkhele oma võimete ja oma õiguste vahel. Konflikt suunatakse enda sisse, selle asemel, et see väljapoole suunata. Sellepärast on niisugust konflikti raske lahendada, kuna vähesed näevad, kui suur on probleem tegelikult lapse jaoks.

Konflikt päästab valla negatiivsed tunded:

ärrituse, viha, pettumuse, reedetuse, raevu, häbi ja kadeduse.

KEELATUD TUNDED

Negatiivsete tunnetega on täiskasvanutel tihti raske midagi ette võtta, kuna need tekitavad pingelise õhustiku. On kergem, kui kõik on heas tujus. Halba tuju võib pidada mängu või meeleolu rikkumiseks.

Me võõpame inimesed valgeteks või mustadeks ehk headeks või pahadeks. Me keskendume ühele väikele osale ning unustame terviku, lisaks olukorrad, mis on olnud head ja armsad. Kui konflikt laste vahel ei lahene, on nad pinges, mis väljendub kõhu- ja peavalus või vastumeelsuses kooli või lasteaeda minna. Seepärast on tähtis lapsi konfliktide lahendamisel toetada. Oluline on vahet teha, kas lastakse lastel endil lahendusi leida või lahendatakse konfliktid laste eest ära. Lahendamata konfliktid jäävad nõ õhku rippuma ja tekitavad laste vahel pingeid.

VÕIM JA AUTORITEET

Kui konflikti lahendamisel kasutatakse oma võimu ja autoriteeti, võetakse lastelt vastutus. Konflikt võib küll hetkeks taanduda, kuid lapsed ei ole sellest midagi õppinud ning asi on harva lõplikult lahenenud. Iseäranis mitte siis, kui saavutatud on võitja-kaotaja vahet. (Allikas: Konfliktilahendamise Keskus ja Kriminaalpreventiivne Nõukoda „Sekku konflikti – konstruktiivsest konflikti käsitlusest koolis“)

Konflikte tajutakse väga erinevalt. Üks isik võib seda väga tõsiselt läbi elada, kuid teise jaoks võib olla tegemist väiksema probleemiga, mis varsti ununeb. Sellepärast on dialoog ja kuulamine vahendid, selgitamaks teise tundeid juhtunu osas ja leidmaks lahendust, mis laseks mõlemal poolel oma eluga rahulikult edasi minna.

Eriarvamused ei pruugi veel konfliktiks areneda. Osapooltel on õigus oma isiklikele arvamustele ja hoiakutele. Konflikt kerkib esile, kui tahetakse oma õigust ja võimu. Õigluse jaluleseadmiseks peab oma õiguse tagaajamisest loobuma, sest see tekitab riidu. Oma õiguse tagaajamisest loobumine näitab olukordi uues valguses, uues perspektiivis, saad uued silmad, uued kõrvad.

Konfliktide käsitlemine ja lahendamine nõuab julgust astuda tundmatutele aladele ja keskendumist kuulamisele ja küsimuste esitamisele. See annab meile konfliktist üksikasjaliku ja selge pildi. Igal konfliktil on oma lahendus. Arusaamatused selginevad kuulates ja teise poole tundeid aktsepteerides.

Kui õpime konfliktsituatsioonis õigesti tegutsema ja neid lahendama mõlema poole jaoks võrdselt, saame targemaks nii iseenda kui üksteise suhtes ning meil on vahendid konfliktide lahendamiseks.

Oma terviklikkuse alalhoidmiseks pole tähtis, kas olukord laheneb minu kasuks või kas mulle jäi õigus, vaid olulisem on võimalus öelda, mis südamele lasub.

KONFLIKTI LAHENDAMINE

- Lapsed õpivad õigesti sekkuma.
- Lapsed õpivad poolte valimisest loobuma.
- Lapsed ei keskendu oma õiguse tagaajamisele ega asu nende poolele, kellel nad arvavad õigus olevat.
- Lapsed näevad, kus on nende abi vaja ning mõtleavad, kuidas abistada.
- Lapsed õpivad kuulama, mis õieti on juhtunud, võtmata seisukohta, kellel on õigus.
- Lapsed aktsepteerivad poolte eriarvamusi, hoiakuid, vajadusi ja soove.
- Lapsed mõistavad, et kõigil on õigus oma hoiakutele, arvamustele, tunnetele, vajadustele ja soovidele.
- Lapsed näevad teist inimest ja tema tegutsemist uues valguses.

Kirjanduse loetelu

Pildiraamatud
kiusamisest/ narrimisest

“Alexander ja okastraat” – tekst ja illustratsioonid Stefan Ljungqvist ja Johan Egerkrans. Pildiraamat.

Alexander elab kalgis ja ebasõbralikus lastekodus. Kui Oswald sinna kolib, õhutab ta teisi lapsi Alexandrit terroriseerima. Kuid ühel päeval saavad nad oma halvast käitumisest aru ja saavad Alexandriga jälle sõbraks. Alates 4. eluaastast.

“Linnukuningad” – Thomas Lagermand Lundme.

Kalle ja Tobias on parimad sõbrad. Nad mängivad, et on linnukuningad ja elavad puu otsas. Mõnikord lähevad neist mööda suured poisid ja siis muutub olukord ohtlikuks. Alates 4. eluaastast.

“Onu Pedro tuleb koju” – Morten Ramslund.

Sunet kiusatakse, ent kui ta räägib teistele lastele oma vahvast onu Pedrost, kiusamine lõpeb. Sune ja teised lapsed ootavad väga onu Pedro küllatulekut. Alates 4. eluaastast.

“Pelle Tõmpsaba saab sõbra” – Gösta Knutsson.

Mons saab korraliku õppetunni, kui ta narrib Pelle Tõmpsaba ja tema uut sõpra, taksikoer Maxi, kellel on ainult üks kõrv. Alates 3. eluaastast.

“Kui mind kiusatakse” – Lis ja Torben Pöhler.

Käsitleb kiusamisse sattumist ning mida antud olukorras ette võtta. Alates 5. eluaastast.

“Anders ja ta sõbrad” – Guido van Genetchen.

Jänese poeg Anders mängib sõbralikult kõigiga, vaatamata nende kasuka värvusele. Kui Plet kohale ilmub, läheb narrimiseks, kuid Anders kogub kõik jänesed hoopis uut mängu mängima. Alates 2. eluaastast.

“Libahunt Viktor: Klassis uus” – Måns Gahrton.

Viktor näeb teistest erinev välja. Keegi ei taha temaga mängida. Kuid ühel päeval küsib Emma, kas Viktor tahaks temaga lauatennist mängida. Alates 5. eluaastast.

“Päev, mil Marie muutus koleliseks” – Lotte Kinskofer, Verena Ballhaus.

Pildiraamat päevast, kui teised lapsed lasteaias narrivad Mariet tema suurte jalgade, kartulit meenutava nina ja paksu kõhu pärast. Ent ema näitab peeglist Mariele täiesti tavalist tüdrukut. Alates 3. eluaastast.

“Ma olen samasugune nagu sina!” – tekst ja illustratsioonid Pernilla Stalfelt.

Paljude illustratsioonide ja vähese tekstiga pildiraamat räägib põhjustest, miks mõned lapsed kiusavad teisi ja mis võib juhtuda sellega, keda kiusatakse. Alates 5. eluaastast.

“Päev, mil Leopold tundis hirmu” – joonistanud ja jutustanud Dina Gellert.

Leopold tunneb hirmu, kui ta kohtub Keld-Orne ja ta sõpradega. Nad tahavad Leopoldi lüüa. Et ennast kaitsta, määrab Leopold oma särki halvastilõhnava juustu ja heeringaga kokku. Kas see peletab Keld-Orne minema? Alates 3. eluaastast.

“Sofus ja väike Emma” – tekst ja illustratsioonid Robert Ingelse.

Sofus ja Emma on parimad sõbrad. Ent kui Emma sõidab koolivaheajaks oma vanaema juurde, läheb Sofus lastelaagrisse. Siin avastab ta, mis tunne on, kui sa näed teistest erinev välja – sul on kõverad jalad ja lehvikuna laialihoidvad kõrvad ning sa kardad kõike. Kui nad koju tagasi tulevad, peab Emma Sofust veenma, et alati on midagi, milles inimene on hea ning kui ka ei ole, võib selleks saada. Alates 5. eluaastast.

“Ussiliine” – Helena Olofsson.

Ussiliine ei ole sugugi tema õige nimi. Ta nimi on Line, kuid Sofie, kes kogu aeg kiusab, on sellise hüüdnime välja mõelnud. Ei ole sugugi tore minna uude 2. klassi. Õnneks tuleb klassi üks uus poiss. Alates 5. eluaastast.

“Hirmul kamba ees” – Ann de Bode ja Rien Broere.

Andersi sõpra Peterit hakkab üks lastekamp kiusama ja sunnib enda jaoks varastama. Alates 6. eluaastast.

“Anders” – Guido van Genetchen.

Jäneseпоег Anders on kurb, sest ta üks kõrv on allapoole rippu. Ta püüab asja parandada nii porgandite kui õhupallidega, ent ükskõik, mida ta ka ei teeks, naeravad teised jäneseid ikka ta üle. Alates 3. eluaastast.

“Pörsas Gitte ja Hiir Kasper” – Rik Dessers, Hilde Schuurmans.

Pörsas Gittet narritakse. Tal on hiiresaba. Ka Hiir Kasper on õnnetu, sest temal on pörsasaba. Mis juhtub, kui nad kohtuvad? Alates 3. eluaastast.

“Lambatall merel” – Dorothee Haentjes, Philip Waechter.

Lambatall Bent elab koos oma emaga ühel Põhjamere saarel Ole lambakarjas. Benti ema jutustab talle igasugustest asjadest ning seepärast oskab ta teised lambad pärast väljasõitu mandrile päästa. Alates 4. eluaastast.

“Stigi võin ma usaldada” – Eva Lindström.

Sõprus umbes 7-aastase peategelase ja temaga ühealalise Stigi vahel on ilus, kuni Stig pika-juukselise Theresa mängima kutsub. Kadedus paneb peategelase väga tavalult käituma. Alates 3. eluaastast.

“Päev, mil Leopold muutus kurjaks” – joonistanud ja jutustanud Dina Gellert.

Leopold on täiesti normaalne ja armas väike pörsas, kuid ühel päeval ärgates on ta tõeliselt kuri! Ta kiusab ja narrib teisi päev läbi, kuni seaema suudab vihastele tunnete koha kätte näidata. Alates 4. eluaastast.

“Nad on alati mul kannul!” – Ann De Bode ja Rien Broere.

Peter kolib teise linna ning hakkab käima uues koolis. Esimesest päevast alates narritakse ja häbistatakse teda, eriti Jakobi poolt. Peter on õnnetu, kuid võib-olla oskab ema aidata... Alates 5. eluaastast.

“Jääkarutüdruk” – Christina Nilsson.

Christina tahab kängesti saada printsessilaadseks Lucia-neiuks, ent kuidas pääseb ta klassi tugeva tüdruku Bittan Bomi kiusamisest? Öösel näeb Christina unes oma vanavanaisa Adolf Nordenskiöldi, kes kord oli võidelnud jääkaruga. Võib-olla saab tema tüdrukut aidata. Alates 6. eluaastast.

“Lindude sõda Kanõfle metsas” – Bent.

Põhineb samanimelisel filmil ja jutustab vanemateta linnupoegadest Oliverist ja Oliviast, kes otsustavad korraldada ülestõusu metsa türanni, röövlind Fagini vastu.

“Vera teab kõige paremini” – Annalena McAfee.

Pildiraamat, mis vaheldumisi fantaasia ja tegelikkusega jutustab Verast, kes unistab ennast eemale kurvast argipäevast – töötust isast, kassapidajana töötavast emast ja kiusamisest koolis.

Raamatud kiusamisest ettelugemiseks

“Alfons ja Mille” – Gunilla Bergström.

Alfons Åbergi, kes nüüd on 7aastane, narritakse, sest ta mängib tüdrukutega. Kuid poiss ei tee sellest välja, sest Mille on Viktori nõbu ja Alfonsi parim mängukaaslane. Alates 3. eluaastast.

“Kas sa oled arg, Alfons Åberg?” – Gunilla Bergström.

“Rosita ja Kamilla Kapsakõrv” – Anders Rostrup, Maria Speyer Grøn.

Pildiraamat narrimisest ja narrimisse sattumisest. Üks uus tüdruk kolib elama Rosita ja tema kassi Sofuse kõrvale. Mõni aeg hiljem on see Sofus, kes koos Kamillaga Rositat narrib! Kuid siis tuleb Rositale üks plaan pähe. Alates 4. eluaastast.

„Ei!“ ütles Väiketroll” – Kalle Güettler, Rakel Helmsdal ja Áslaug Jónsdóttir. Väiketroll kardab Suurtrolli, kes alati tahab ise otsustada ja narrida ning ta mänguasju rikkuda. Ühel päeval otsustab Väiketroll ei öelda. See aitab. Alates 3. eluaastast.

“Mini sekkub” – Christine Nöstlinger.

Mini sõidab koolivaheajaks Tullebõllesse. Kahjuks türanisseeivad paar poissi linnas elavaid lapsi. Seda ei suuda Mini taluda. Saades inspiratsiooni ühest vesternist, võtab ta asja enda kätte ning saab türannidest jagu. Alates 6. eluaastast.

“Tüdruk puu otsas” – Aase Schmidt.

Kui Selma läheb uude kooli, kiusatakse teda palju. Naabrinaine Stella aitab teda ja annab talle jõudu enda eest seista, kui asi tõeliselt halvaks kisub. Alates 9. eluaastast.

“Karla raske valik” – Renée Toft Simonsen.

Karla saab 10aastaseks ning nende klass peab jõulupeoks tegema oma versiooni jõulunäitemängust, kuid kõik läheb valesti. Tegelased on veel Katrine, kes sai peaosas ja oleks ilmselt parema meelega mänginud koos Evaga, ning uus tüdruk Selma, kes on pärit Afganistanist ja on islamiusuline ning kannab pearätikut. Alates 6. eluaastast.

“Kummi-Tarzan” – Ole Lund Kirkegaard.

Ta isa kutsub teda Kummi-Tarzaniks, sest ta tahaks nii kangesti olla tugev poeg, ent Ivan Olsen on väike ja kõhn ning mitte teragi tugev, kuni selle päevani, kui ta kohtab nõida. Alates 5. eluaastast.

“Nino ja kuunaine” – Birgit Strandbygaard.

Nino on 8aastane ning tal on raske nii kodus kui koolis. Kui kuunaine öösel tema juurde tuleb, hakkab asi muutuma. Alates 6. eluaastast.

“Jens Jensen ja ingel” – Annika Holm.

Koolivend Per kiusab Jens Jensenit. Sellepärast teeb Jens koolist poppi ja läheb metsa. Seal külastab teda ta kaitseingel, kes teda aitab. Alates 6. eluaastast.

“Danny raskused ja seiklused esimeses klassis” – Rose ja Samuel Lagercrantz.

Danny on rõõmus, et läheb 1. klassi. Ent siis viskab Peksu-Thomas talle jäätükiga vastu pead. Dannyl tekib muhk. Ta ei taha enam kooli minna, kuid seda peab ju tegema. Alates 9. eluaastast.

“Karl K. päev läbi” – Ilse M. Haugaard.

Karl K. käib 2. klassis. Ühel päeval ütleb ta väga halvasti oma parimale sõbrale Kimile. Sellest tuleb ebameeldiv päev, kuid õnneks leiab ema hea nõu. Alates 7. eluaastast.

**KIRJANDUSE LOETELU, ERIALASED RAAMATUD
TÄISKASVANUTELE AADRESSIL www.redbarnet.dk**

Kui kiusamist aktsepteeritakse, on igapäevane nähtus, et mõni laps jääb isoleerituna lasterühmast välja. Seetõttu peaksid kõik kiusamisse sekkuma.

Kiusamist laste ja noorte vahel esineb eriti koolikeskkonnas. Kiusamisvastast tegevust peab alustama juba palju varem.

Peale selle, et jagada oma lapsele tunnustust, soojust ja kannatlikkust, saab osaleda ka positiivsete ja sõbralike lasterühmade moodustamisel.

Konfliktid või nõök ei ole kiusamine. Kiusamine on pikemaajaline eiramine või tõrjumine.

Kiusamise tagajärjeks on kurb ja üksildane lapsepõlv. Ent tagajärjed ei taba ainult ohvrit. Kõikide laste jaoks on raske elada tervet ja õnnelikku elu grupis, kus valitseb kiusamismudel. Kiusamine on solvamine ja see tuleb lõpetada.

Red Barnet

Save the Children – Denmark

Loe lisaks aadressilt www.redbarnet.dk

Päästa Laps (Red Barnet) seisab projekti „Kiusamisest vabaks“ taga.
See on üleriigiline kiusamisvastane projekt, mis on suunatud lastele 3. kuni 8. eluaastani.

